

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВИХ
АКТІВ ПОГРОЗИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ
ПОБУТОВОМУ ДИСКУРСІ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0358-ф
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.055 Романські мови та
літератури (переклад включно), перша -
французька
освітньо-професійної програми
Мова і література (французька)
Павлішина Поліна Олегівна

Керівник к.ф.н., доцент Уділова Т. М.
Рецензент к.ф.н., доцент Тарасюк І. В.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра романської філології і перекладу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно),
перша - французька
Освітня програма Мова і література (французька)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ПАВЛІШИНІЙ ПОЛІНІ ОЛЕГІВНИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Лінгво-прагматичні особливості мовленнєвих актів погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Уділова Тетяна Миколаївна
к.ф.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2020 року № 597-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____
08 січня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні засади теорії мовних актів; теорії визначення терміну дискурс;
тексти художніх творів французької літератури ХІХ-ХХІ ст.; художні фільми
французькою мовою

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) визначити місце мовних актів погрози та попередження в загальній системі мовних актів; 2) визначити розуміння дискурсу та особливості побутового дискурсу; 3) провести аналіз зібраного матеріалу, враховуючи лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості оформлення мовних актів

погрози та попередження в французькому побутовому дискурсі; 4) дослідити експліцитні та імпліцитні способи вираження мовних актів погрози та попередження при контактній та дистантній формах спілкування; 5) проаналізувати можливі форми реакції на мовні акти погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	22.04.2019	22.04.2019
Розділ 1	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	18.06.2019	18.06.2019
Розділ 2	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	25.10.2019	25.10.2019
Висновки	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	12.12.2019	12.12.2019

6. Дата видачі завдання 22.04.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Срок виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	квітень 2019	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	квітень 2019	виконано
3.	Написання вступу	травень 2019	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	червень 2019	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2019	виконано
6.	Формулювання висновків	вересень 2019	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9.	Захист	січень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____

(підпис)

П. О. Павлішина

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____

(підпис)

Т. М. Уділова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____

(підпис)

Т. М. Уділова

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 66 стор., 73 джерела

Об'єктом дослідження є комунікативні акти погрози та попередження, що реалізуються в французькому побутовому дискурсі.

Мета роботи: вивчення лінгвістично-прагматичних особливостей вираження мовних актів погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі.

Теоретико-методологічні засади: праці відомих мовознавців з питань лінгвістики, щодо теорії мовних актів та положення теорії дискурсу (Т. Н. Шелінгер, Дж. Р. Серль, Дж. Л. Остін, З. Вендлер, В. В. Богданов, Н. Д. Арутюнова, В. І. Карасик, Ван Дейк).

Отримані результати: мовні акти погрози та попередження відносяться до ілокутивних актів, вони можуть об'єднуватися з іншими мовними актами. Мовні акти погрози та попередження часто фігурують в побутовому дискурсі, який розуміється як процес мовлення між дуже знайомими людьми з використанням різних стилів мовлення. Аналіз мовних актів погрози та попередження в побутовому дискурсі показав, що вони можуть бути представлені різними формами: експліцитними та імпліцитними, контактними та дистантними. Кожен з мовних актів включає своє перформативне дієслово, або використовує синонімічні дієслова з конкретним значенням. Для погрози більш характерне використання дієслів з негативним значенням, які належать до фамільярного регістру. Аналіз лінгво-прагматичних та лексико-семантичних особливостей мовних актів погрози та попередження в побутовому дискурсі показав: місце вираження погрози в складному реченні (складносурядному, або складнопідрядному) відображає характер тиску мовця, який також зумовлює вибір займенника, що виражає особу реалізації потенційної дії, і використання певного часу дієслова, переважно теперішнього. Виходячи з цього, прагматичне

забарвлення мовного акту погрози може спровокувати різну, як невербальну, так і вербальну, реакцію адресата, від байдужої до агресивної.

***Ключові слова:** мовні акти погрози та попередження, побутовий дискурс, адресат, мовець, прагматичне забарвлення, лексико-семантичні особливості.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 МОВНІ АКТИ ПОГРОЗИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ В СИСТЕМІ МОВНИХ АКТИВ ТА ЇХ МІСЦЕ В ПОБУТОВОМУ ДИСКУРСІ.....	7
1.1 Загальна характеристика мовного акту та класифікація мовних актів.....	7
1.2 Місце мовних актів погрози та попередження в теорії мовних актів.....	15
1.3 Розуміння дискурсу та його особливостей в лінгвістиці.....	19
1.4 Загальна класифікація дискурсу. Особливості побутового дискурсу.....	26
РОЗДІЛ 2 ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАБАРВЛЕННЯ МОВНИХ АКТИВ ПОГРОЗИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ В ПОБУТОВОМУ ДИСКУРСІ	34
2.1 Експліцитний та імпліцитний спосіб вираження мовних актів погрози та попередження.....	34
2.2 Мовні акти погрози та попередження при контактній та дистантній формах передачі	38
2.3 Лексико-морфологічні особливості вираження мовних актів погрози та попередження.....	39
2.3.1 Лексичні особливості вживання дієслів	39
2.3.2 Синтаксичні особливості у складі складного та простого речення.....	44
2.3.3 Специфіка використання особових займенників	48
2.3.4 Граматичні особливості використання дієслівних часів	52
2.4 Емоційна реакція адресата на мовні акти	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Мова - це складний об'єкт, який можна визначити як засіб спілкування, як знакову систему, як здатність до комунікації особливого роду, як продукт і основна умова когнітивної діяльності людини. Безперечно, мова є для людини засобом досягнення поставлених цілей.

Однією з основних умов існування людського суспільства є обмін інформацією. Передані людьми повідомлення не обов'язково стосуються конкретних, реальних ситуацій. У типовій мовленнєвій ситуації та притаманному їй дискурсі, що включає мовця, слухача і висловлювання мовця, з висловлюванням пов'язані найрізноманітніші види актів в різних дискурсах. Те чи інше висловлювання інформує слухачів, викликає у них певні емоції. Крім того, мовець висловлює твердження, віддає команду, доповідає, просить, попереджує або погрожує. У даній роботі зосереджено увагу на тих мовних актах, які несуть в собі інформацію про будь-які агресивні та попереджувальні наміри в побутовому дискурсі.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що залучається цілий комплекс взаємопов'язаних теоретичних питань, кожне з яких потребує ретельного вивчення, а також недостатньою розробкою питань, що стосуються мовних актів погрози і попередження у французькому побутовому дискурсі, та розкриттям особливостей різних способів вираження погрози і попередження.

Наукова новизна полягає у спробі власного дослідження особливостей структури та семантики вираження мовних актів погрози та попередження в побутовому дискурсі французької мови.

Об'єктом даного дослідження є комунікативні акти погрози та попередження, що реалізуються в французькому побутовому дискурсі.

Предмет вивчення складають лінгвістичні особливості способів і засобів вираження інтенції погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі.

Мета роботи є вивчення лінгвістично-прагматичних особливостей вираження мовних актів погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1) визначити місце мовних актів погрози та попередження в загальній системі мовних актів;

2) визначити розуміння дискурсу та особливості побутового дискурсу;

3) провести аналіз зібраного матеріалу, враховуючи лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості оформлення мовних актів погрози та попередження в французькому побутовому дискурсі;

4) дослідити експліцитні та імпліцитні способи вираження мовних актів погрози та попередження при контактній та дистантній формах спілкування;

5) проаналізувати можливі форми реакції на мовні акти погрози та попередження у французькому побутовому дискурсі.

Матеріалом дослідження послужили тексти художніх творів французької літератури XIX-XXI сторіччя та художні фільми французькою мовою. Приклади взяті методом суцільної вибірки.

Дослідження проведено на основі використання таких **методів** та прийомів: аналізу теоретичних джерел, мовленнєво-актового та описового методів, методу словникових дефініцій; аналіз та синтез фактичного матеріалу здійснено на базі лінгвістичного спостереження.

Методологічні засади дослідження становлять праці, авторами яких є відомі мовознавці: Т. Н. Шелінгер, Дж. Р. Серль, Дж. Л. Остін, З. Вендлер, В. В. Богданов, Н. Д. Арутюнова, В. І. Карасик, Ван Дейк.

Практична значимість роботи полягає в можливості використання результатів дослідження при викладанні теоретичних курсів і спецкурсів: теоретичної граматики, стилістики, теорії мовних актів, дискурсології, а також під час занять з практики мови.

Робота пройшла **апробацію** на 1й науково-практичній студентській конференції «Різдвяні читання» (грудень 2019) : виступ на конференції, підготовлено тези для публікації: Павлішина П. О. Лінгвістичні особливості мовних актів погрози та попередження. Різдвяні читання 2019.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дослідження, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про мовні акти, їх класифікацію, зокрема особлива увага приділяється мовним актам погрози та попередження, також досліджується розуміння дискурсу, розглянуто класифікацію видів дискурсу і місце в ній побутового дискурсу.

Другий розділ містить аналіз лексико-морфологічних особливостей вираження мовних актів погрози та попередження в побутовому дискурсі французької мови, та також емоційної складової реакції на висловлювання, що містять мовні акти погрози та попередження.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 66, кількість використаних джерел 73.

РОЗДІЛ 1

МОВНІ АКТИ ПОГРОЗИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ В СИСТЕМІ МОВНИХ АКТІВ ТА ЇХ МІСЦЕ В ПОВУТОВОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Загальна характеристика мовного акту та класифікація мовних актів

Мовний акт – це мінімальна одиниця мовленнєвої діяльності, що виділяється і вивчається в теорії мовних актів, яка є найважливішою складовою частиною лінгвістичної прагматики.

За визначенням Н. Д. Арутюнової, мовний акт – цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється відповідно до принципів і правил мовної поведінки, прийнятими в даному суспільстві; одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в рамках прагматичної ситуації [Арутюнова 1998, с. 413].

Мовні акти в даний час є об'єктом вивчення спеціального напрямку в лінгвістиці та філософії, яке називається Теорія мовних актів. Створене в кінці 40-х рр. Оксфордським аналітиком Дж. Остіном, це вчення про те, «як маніпулювати речами за допомогою слів» або «як робити речі зі слів» [Остин 1986, с. 25].

Теорія мовних актів представляє особливий інтерес для досліджень прагматики висловлювання, тому що її предметом є, перш за все «ілокутивна сила» висловлювання. Словосполучення «теорія мовних актів» вживається в широкому і вузькому сенсі. У широкому сенсі, воно означає будь-який комплекс ідей, які пояснюють мовну діяльність, і є синонімом «теорії мовної

діяльності». У вузькому, воно представлене як назва однієї конкретної теорії, що отримала широке поширення в лінгвістиці [Кобозева 1986, с. 13].

Професор, лінгвіст Дж. Л. Остін [Остин 1986, с. 27] при розробленні теорії мовних актів перш за все ставив завдання з'ясувати характер відносин між констативними та перформативними висловлюваннями і умови успішності перформативів. Переконавшись в тому, що сталої межі між перформативами та констативами немає, Остін почав схилитися до думки, що діяльнісну природу мають по суті не тільки перформативи, але і всі висловлювання.

Зайнявшись питанням про структуру мовних актів і про їхні таксономії, він зробив перехід від перформативності до ілокутивності, зробивши поняття ілокутивної сили провідним в теорії мовних актів.

Акцент був перенесений з принципу діяльності мовця з розроблення висловлювань на принцип їх комунікативної цілеспрямованості (інтенціональності).

У мовному акті Дж. Остін виділяє три рівні, три акти: локутивний, ілокутивний і перлокутивний акт.

Локутивний акт (локуція, від англ. Locution «мовний зворот, вислів») являє собою проголошення висловлювання, що володіє фонетичною, лексико-граматичною і семантичною структурами. Йому притаманне значення. В цьому акті звукова структура реалізується в фонетичному акті, а семантична – ретичному.

Ілокутивний акт (ілокуція, лат. In- «всередині») володіючи певною силою, забезпечує вказівку не тільки на значення вираження пропозиції, а й на комунікативну мету цього висловлювання. Цей акт конвенціональний.

Перлокутивний акт (перлокуції, лат. Per- «за допомогою») служить навмисному впливу на адресата, досягненню якогось результату. Даний акт не є конвенціональний.

Працю Дж. Л. Остіна було продовжено його учнем Дж. Р. Серлем, який вніс вагомі зміни в теорію мовних актів. Вони стосуються структури мовного

акту, умов і правил успішності, таксономії ілокутивних актів. Також запропонував процедуру інтерпретації непрямих мовних актів [Серль 1986в, с. 153]. Більшість наступних спроб класифікувати мовні акти спираються на пропозиції, доробки Серля, хоча існує чимало й інших версій.

Серль запропонував модифіковану модель структури мовного акту. Він розмежував акти:

- 1) акт висловлювання (локуції), вилучивши звідси семантичну складову;
- 2) пропозиціональний акт (пропозиції, в термінології породжувальної лінгвістики останнього етапу – логічної форми);
- 3) ілокутивний акт (ілокуції)
- 4) перлокутивний акт (перлокуції).

У пропозиціональному акті повідомляється про стан справ у світі в різних етапах часу. Передача відбувається у двох актах – в акті референції, за допомогою якого вказується на особу або предмет, і в акті предикації, що повідомляє про те, яка ознака буде приписана референту. У цьому світлі передана пропозиція являє собою предикацію.

Перформативні висловлювання можуть бути успішними й неуспішними, вдалими й невдалими. Особливу увагу Дж. Остін приділив розгляду різних невдач. Для успіху перформативного висловлювання зумовлюється дотриманням ряду умов.

Першу велику групу утворюють перебої, куди входять (А) порушення правил звернення до процедури (тоді акт неприйнятний) і (Б) порушення правил виконання процедури (тоді акт порушений).

(А) мовець повинен дотримуватися загальноприйнятої конвенційної процедури, маючи на меті конвенціональний результат. Він повинен:

- а) володіти відповідним статусом;
- б) враховувати конкретні обставини, включаючи поведінку інших учасників дії;
- в) вимовляти певні слова.

(Б) Виконання процедури є обов'язковою для всіх учасників.

Всі вони повинні мати справжній намір здійснити передбачувані вчинки.

Так, особа, здійснюючи обряд одруження, хрещення дитини, оголошення війни іншій державі, призначення на посаду або звільнення з посади, відкриття або закриття зборів, різного роду дій, повинна мати відповідні повноваження і вміти вживати правильні конструкції.

При недотриманні даних умов виявляються неефективними ні одруження, ні призначення на посаду, ні оголошення війни.

До другої групи (Б) входять обумовлені нещирістю зловживання. Це може спостерігатися в актах удаваного вибачення, обіцянки, привітання, співчуття, поради тощо.

У публікації Дж. Остіна про «перформативи – констативи» відзначається наявність трьох особливих типів невдач, пов'язаних з вживанням перформативів, це:

(А) незаконність;

(Б) неправильне використання (нещирість) ;

(В) порушення зобов'язання.

Для розгляду цієї проблеми Дж. Серль вносить багато нового. Він зазначає, що мовні дії можуть досягати й не досягати своєї мети. Їх успішність визначається рядом умов, аналіз яких дає можливість сформулювати конститутивні правила.

Правила успішності мовних актів є конституційними: вони не просто регулюють, а створюють і визначають нові форми поведінки. Ці правила відрізняються від правил, які регулюють відносини.

Отже, мовні акти мають безліч класифікацій. Ілокутивні акти розрізняються між собою не тільки за своєю метою, але і за різними ознаками. Однією із поширених, та найвідоміших класифікацій мовних актів є класифікація Дж. Серля, яка датується 60-тими роками ХХ ст. [Серль 1986а, с. 170].

У своїй статті «Класифікація ілокутивних актів», визначивши найважливіші лінгвістично значущі параметри, за якими можна розрізнити ілокутивні акти, а також і мовні акти, Дж. Серль [Серль, 1986б, с. 199] виокремлює п'ять типів мовних актів:

1. Репрезентативи, або асертиви. Зобов'язують мовця нести відповідальність за істинність висловлювання.
2. Директиви. Змушують адресата зробити дещо.
3. Комісиви. Зобов'язують виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки.
4. Експресиви. Виражають психологічний стан мовця, характеризують міру його відвертості.
5. Декларативи. Встановлюють відповідність між пропозиційним змістом висловлювання та реальністю.

За допомогою п'яти основних ілокутивних класів, мовні акти розрізняються рядом додаткових параметрів:

- 1) Співвідношення мовного акту з попереднім текстом;
- 2) Співвідношення соціальних статусів комунікантів (наприклад, наказ та вимога суть директиви, але при наказі статус того, хто говорить повинен бути вище ніж статус того, хто слухає, а при вимозі це не обов'язково);
- 3) Спосіб зв'язку мовного акту з інтересами того, хто говорить і того, хто слухає;
- 4) Ступінь інтенсивності представлення ілокутивної мети (так, прохання та благання є директивами, але відрізняються одне від одного перш за все цим параметром).

Також він виокремив, непрямий мовний акт, непряма мова — стиль мови, мовлення, усне висловлювання, вираз, речення, мовленнєва дія, мовний акт адресанта (автора), сенс, який виводиться не буквально, а з опорою на підтекст, прихований зміст, імплікатура дискурсу.

За класифікацією Д. Вундерліха [Вундерлих 1976, с. 78], розрізняються такі типи ілокутивних актів:

1. Директив, Dir (вимоги, прохання, накази, вказівки, інструкції, розпорядження, встановлення норм).
2. Комісив, Com (обіцянки, оголошення, погрози).
3. Еротетив, Ego (питання).
4. Репрезентатив, Rep (затвердження, констатації, звіти, описи, пояснення, гарантії).
5. Сатісфактив, Sat (вибачення, подяки, відповіді, обґрунтування, виправдання).
6. Ретракт, Ret (взяття назад обіцянки, коригування затвердження, дозволу).
7. Декларатив, Dek (привласнення імені, дефініції, призначення, звинувачення, затвердження порядку денного, відкриття засідання).
8. Вокатив, Vok (оклики, заклики, звернення).

Д. Вундерліх дає формалізований синтаксико-семантичний опис кожного типу, а також характеристику їхньої поведінки в дискурсі.

- Директивні та протетичні мовні акти завжди ініціативні: вони вводять нові умови інтеракцій і тим самим відкривають послідовність дій.

- Сатісфактиви завжди реактивні: вони відповідають уже за існуючих умов інтеракції і тим самим замикають послідовність мовних дій.

- Комісиви по їх положенню в дискурсі або ініціативні, або реактивні.

- Репрезентативні теж ініціативні або реактивні; потенційно вони відкривають послідовність дій, бо часто повинні містити істину оцінку.

- Ретрактиви скасовують існуючі умови інтеракції.

- Декларативи вводять нові мовні або соціальні факти.

- Вокативи займають особливе становище: вони в принципі ініціативні, але позбавлені визначеності; їх мета полягає у вимозі від адресата уваги та в підтримці контакту. Вони можуть служити розподілу комунікативних ролей і займають в цих випадках різні позиції в дискурсі.

Також велике значення має класифікація Почепцова [Почепцов 1981, с. 163]. Георгій Георгійович Почепцов спираючись на ідеї Дж. Остіна і Дж. Серля, свою класифікацію будує в рамках лінгвістичної теорії пропозиції, розрізняючи в реченні тісно пов'язані структурні, семантичні і прагматичні особливості. У комунікативно-функціональному плані в центрі уваги – комунікативна інтенція – спрямована на певне мовне завдання спілкування. Вона виступає як комунікативно-інтенціональний зміст пропозиції, виражається лише в умовах мовного спілкування і в регулярному співвіднесенні з мовною чи іншою реакцією адресата.

Прагматичні типи пропозицій виділяються на основі спільності «ефектів знаків», тобто спільності реакцій адресата.

Пропозиції співвідносні з певною інтенцією мовця, забезпечуючи реалізацію різних мовних актів як форм міжособового мовного спілкування. Різні реалізації відрізняються одна від одної ілокутивною силою. Ілокутивна сила пропозиції зводиться до його когнітивного змісту. Цілі пропозиції досягають у вигляді перлокутивного ефекту висловлювання (вплив на стан співрозмовника).

За характером прагматичного компонента виділяються:

1. Констатив (твердження).
2. Промісив (пропозиція-обіцянка).
  - 2.1 Менасив (пропозиція-погроза).
3. Перформатив (привітання, подяку, вибачення, гарантія, призначення).
4. Директив у двох видах:
  - 4.1 Ін'юнктив (пропозиція-наказ).
  - 4.2 Реквестив (пропозиція-прохання).
5. Квеситив (питальне речення).

В. В. Богданов будує свою багатокomпонентну класифікацію мовних актів у вигляді дерева схеми. В результаті розбиття 6 типів виділяються 9 остаточних типів [Богданов 1989, с. 29], які показані в таблиці 1.

Таблиця 1.

Класифікація ілокутивних актів В.В. Богданова.

Ілокутивні акти	
1.Інституційні (ритуальні): - Декларативний акт	2.Неінституційний (неритуальний), який спонукає, адресантно-ініціює: - Комісиви
3.Адресатно-ініціючі (директиви), інформаційно-спонукальні: - Інтеррогативи	4.Неінформаційно-спонукаючі, які направлені на владу або соціальний стан: - Ін'юнктиви
5.Які базуються на владі або соціальному стані, направлені на користь адресанта: - Реквестиви	6.Направлені не на користь адресанта: - Адвісиви
7.Неспонукаючі, які психологічно виражаються: - Експресиви	8.Непсихологічно виражаються (асертиви), які повідомляють відому інформацію: - Констативи
9.Повідомляють про невідому інформацію: - Аффірмативи	

Кожен з цих типів характеризується своїми класифікаційними ознаками:

1. Декларативний— інституційний тип.
2. Комісиви: неінституційний, що спонукає, адресата на дію-який ініціює тип.
3. Інтеррогативи: неінституційний, що спонукає, адресатно-який ініціює, інформаційно-спонукальний тип.
4. Ін'юнктиви: неінституційний, адресатно-який ініціює, неінформаційно-спонукальний, заснований на владі або соціальному стані тип.

5. Реквестиви: неінституційний, адресатно-який ініціює, неінформаційно-спонукальний, не заснований на владі або соціальному стані, (спрямований) на користь адресата тип.

6. Адвісиви: неінституційний, адресатно-який ініціює, неінформаційно-спонукальний, не заснований на владі або соціальному стані, (орієнтований) не на користь адресата тип.

7. Експресиви: неінституційний, неспонукальний, психологічно виражається тип.

8. Констативи: неінституційний, неспонукальний, непсихологічно виражається, повідомляє відому інформацію тип.

9. Аффірмативи: неінституційний, непсихологічно виражається, повідомляє невідому інформацію тип.

Ряд понять виступають в ролі ніби проміжних. Під поняттям директива підводиться — інтеррогативи, ін'юнктиви, реквестиви, адвісиви. Поняття асертивів об'єднує констатив і аффірматив.

Отже, мовний акт – це мінімальна одиниця мовлення, що розглядається в теорії мовних актів. Теорія мовних актів представляє величезний інтерес для досліджень прагматики висловлювання. Існує різноманіття класифікацій мовного акту, Остін виділяє три головних: локутивний, ілокутивний та перформативний акт. В роботі взято за основу ілокутивний акт – комісив, до якого входять мовні акти погрози та попередження.

1.2 Місце мовних актів погрози та попередження в теорії мовних актів

Мовна ситуація — це конкретні обставини, в яких відбувається мовленнєва взаємодія. Будь-який мовний акт набуває певного сенсу і може бути зрозумілим тільки в структурі немовного контакту. Мовна ситуація є результативним моментом будь-якої мовної дії, що спонукає людину до

мовної дії або за іншим збігом обставин. Приклади мовних ситуацій: необхідність відповісти на питання, зробити доповідь про результати роботи, написати лист, поговорити з другом і так далі. Мовна ситуація складається з декількох основних компонентів: учасників спілкування; місця і часу; предмета спілкування; мети спілкування; зворотнього зв'язку між учасниками [Дем'янков 1986, с. 223].

Отже, якщо розглядати мовний акт погрози, то його висловлювання залежать від ситуації та предмета спілкування і набувають певного стилістичного залежного просодичного характеру.

У разі невиконання вимоги, за якою слідує погроза, мовець залишає за собою право застосування певних дій. Оскільки, мета погрози — змусити адресата підкоритися волі мовця і виконати дію, що йде усупереч з його (адресата) інтересами. Засобом досягнення цієї мети є залякування [Стросон 1986, с. 140].

Погроза не характерна для ситуації офіційного спілкування і для спілкування з людьми більш високого соціального статусу. Якщо адресант, що володіє більш низьким соціальним статусом, вживає мовний акт погрозливого характеру в ситуації спілкування з людиною з більш високим соціальним статусом, то на момент спілкування ці соціальні відмінності якби віртуально нейтралізуються, і промовець ставить себе в рівне зі своїм співрозмовником положення в аспекті соціальної субординації. Іншими словами, погрозливі висловлювання мають найчастіше спадний або горизонтальний статусний вектор [Серль, Вандервекун 1986, с. 255].

Найчастіше погроза може набувати і формальний характер, в залежності від ситуації може бути або погрозою, або погрозливим попередженням. Як правило, в нашому повсякденному житті ми маємо справу з прихованими, імпліцитними погрозами, коли мовець має на увазі зміну лінії поведінки співрозмовника і коли це використовується вперше в комунікації. Отже, не завжди в мовному акті з погрозливою спрямованістю мовець актуалізує ті санкції, які він може здійснити в разі невиконання будь-яких вимог або

непослух їм. Однак у цьому випадку мовець впевнений в тому, що адресат розуміє реальну ймовірність їх застосування, здогадується про ці штрафні дії, оскільки вони, на думку мовця, швидше за все, відомі адресату в результаті його життєвого досвіду, тому не важливо брати до уваги застосування експліцитних форм в черговий раз. Перлокутивний ефект має успішність у разі актуалізації «штрафного покарання» мовцем.

Використовуючи прямі погрози мовець має намір зміни фізичного або морального стану слухача, оточення або будь-яких об'єктів. Семантична структура погрози включає в себе номінацію дії, виконання, якого вимагає мовець, і часом номінацію дії, яку зобов'язується виконати мовець в разі непокори і яка слідує всупереч інтересам адресата [Аллен 1986, с. 332].

Для втілення погрози часто передує якась умова в будь-яких штрафних заходах, за невиконання вимоги погрози, то вона починає штрафну дію.

Погроза, як і образа, можлива у двох формах — контактній та дистантній. Контактна форма являє собою пряму направленість на адресата, а при дистантній погрозі автор мовного акту знає і бажає, щоб його слова були передані.

Мовний акт погрози має тонку лінію з різними мовними актами, вони можуть поєднуватися, та набувати характер погрози-обіцянки, попередження, директиви, декларативи та інших.

Існує безліч способів для вираження та застосування погрози, які можна типізувати, за відмінностями в лексико-прагматичному способі вираження головного наміру висловлювання.

Погроза як мовний акт здатна до нейтралізації, нейтралізується вона в поєднанні з мовним актом попередження.

Погроза та попередження використовується поряд, так як в самому мовному акті погрози закладено ядро попередження, адже вербальна форма сповіщення про погрозу з використанням дієслів негативного характеру, несуть намір використання сили. Так як мовець проговорює погрозу, тобто

попереджає про свої наміри, а не діє напряду без слів. Тому мовний акт погрози зближується з мовним актом попередження.

Попередження – характеризується як важлива інформація, що висловлюється завчасно з метою надати коригувальний вплив на події майбутнього [Вежбицкая 1986, с. 252].

Компоненти, які здатні до нейтралізації, мають відношення до способу виникнення негативної ситуації. Тоді як при погрозі негативна ситуація представляється як результат діяльності мовця, а при попередженні вона не залежить від мовця, але залежить тільки від майбутньої поведінки адресата.

Нейтралізацією цього мовного акту будуть мовні твори, зміст, яких є співвідносним з безособовою конструкцією «З вами може трапитися, що завгодно». Очевидно, даний зміст співвідносний як з погрозою, так і з попередженням. Якщо в результаті дослідження буде виявлено саме такий зміст, то можливі тільки імовірні висновки.

В основному, попередження використовується для завчасного запобігання негативної події та її наслідків. В більшості випадків, вона існує поруч з погрозою, та має нейтралізуючий характер, мета якого запобігти виконання намірів мовця, які суперечать інтересам адресата.

Погроза може бути прямою та непрямю. Непряма погроза виражена на імпліцитному рівні структури висловлювання, іншими словами, текст замасковує змістовні компоненти, співвідносні з погрозою.

У загальному випадку непрямю погрозу виражається констатуючими висловлюваннями про майбутні негативні стани.

Отже, мовна ситуація — це конкретні обставини, в яких відбувається мовленнєва взаємодія. Мовна ситуація є результативним моментом будь-якої мовної дії, що спонукає людину до мовної дії, або за іншим збігом обставин. Мовний акт погрози існує в певній ситуації, та для нього більш характерне використання в неофіційній ситуації, ніж в офіційній. Погроза може бути імпліцитною та експліцитною, або контактною та дистантною. Але вона здатна до нейтралізації, та частіше нейтралізується мовним актом

попередження, так як використовується для завчасного запобігання негативних подій та наслідків. Мовні акти погрози та попередження мають загальні риси, такі як нести інформацію про загрозу адресату, а різниця полягає в тому, що погроза несе в собі негативні дії направлені на адресата та в разі непокори мовець може використати штрафні санкції, а попередження діє в інтересах адресата з наміром перешкодити негативному впливу на адресата.

1.3 Розуміння дискурсу та його особливостей в лінгвістиці

Дискурс (фр. Discours, англ. Discourse, від лат. Discursus «бігання назад-вперед; рух, кругообіг; бесіда, розмова») – це мова, процес мовної діяльності; спосіб мовлення. Цей багатозначний термін ряду гуманітарних наук, предмет яких прямо або опосередковано передбачає вивчення функціонування мови — лінгвістики, літературознавства, семіотики, соціології, філософії, етнології та антропології [Кибрик 2018].

Чіткого і загального визначення терміну «дискурс», що охоплює всі випадки його вживання, не існує, у такий спосіб, це спричинило широку популяризацію вивчення цього явища за останні десятиліття. Це пов'язано також з бажанням задовольнити різні понятійні потреби, модифікуючи більш традиційні уявлення про мовлення, тексти, діалоги, стилі і навіть мови. В лінгвістиці існує багато підходів до визначення дискурсу [Дискурс 2018].

Тому в сучасній лінгвістиці дискурс – комплексний об'єкт з нечітко визначеним поняттям. Про «розмитості категорії» дискурсу говорив Т. А. ван Дейк [Дейк 1998, с. 74] і пояснював це як умови формування і існування даного терміну, так і невизначеністю місця дискурсу в системі категорій мови.

Однак необхідно відзначити, що термін «дискурс» зайняв цілком законну нішу в термінології, отримав свою дефініцію, та, головне, дозволив розширити можливості лінгвістичного аналізу. На сьогодні, «дискурс» розглядається як міждисциплінарна область, яка відображає загальну тенденцію до інтеграції в розвитку сучасного вчення.

Потрібно зазначити, що найбільш «старим» значенням слово дискурс володіє у французькій мові і означає діалогічну мову.

Так, в XIX столітті цей термін був полісемічним: в Словнику німецької мови Якоба Вільгельма Грима «*Deutsches Woerterbuch*» 1860 року, вказані наступні семантичні параметри терміна «дискурс»: 1) діалог, бесіда; 2) мова, лекція. Такий підхід був характерним в період становлення теорії дискурсу в рамках численних досліджень, отримавши назву лінгвістика тексту [Гримм 1860, с. 279].

Вперше, сам термін «дискурс» було використано в назві наукової статі «Дискурс-аналіз» американського лінгвіста Зеліком Харісом [Харрис 1952, с. 11] в 1952 році. Він назвав дискурсом фрагмент промови, в якому зустрічаються морфеми.

Це дослідження передбачає лінгвістичний аналіз повсякденного, природного мовлення. Дискурс в рамках такого підходу означає зв'язну послідовність мовних актів – практично будь-яка сверхфразова єдність в тій мірі, в якій воно аналізується як ціле і «під знаком комунікації».

Структурно-синтаксичний ракурс розгляду дискурсу знаходить відображення у визначенні В. А. Звєгінцева, він визначив дискурс як дві або кілька пропозицій, які перебувають в смисловому зв'язку [Звєгінцев 1980, с. 16].

Також поняттям про дискурс були зацікавлені і інші галузі наук. Приблизно в той самий час Чарльз Морріс [Морріс 1946, с. 137] вживає, також цей термін для позначення функціонування мови в різних сферах в залежності від цілей комунікації (тобто функціональних стилів, реєстрів).

Однак в стилістиці цей термін «не прижився», використовувався термін «функціональний стиль», або «регістр».

Вкрай важливим для становлення дискурс-аналізу, були роботи з аналітичної філософії, що склалися пізніше в теорію мовних актів Джона Остіна і Джона Роджерса Серля.

Було б дивно, якби дискурс був виключно лінгвістичною проблемою і турботою, поняттям дискурсу були також зацікавлені й філософи. У 1960-х роках французький філософ, історик і культуролог М. Фуко виступив з програмою аналізу дискурсу (*analyse du discours*), розуміючи при цьому дискурс істотно інакше, ніж сучасні йому лінгвісти, хоча певні схожі риси можна помітити. Він розглядав дискурс як в'язку контактуючу поверхню, яка зближує мову і реальність, змішуючи лексику і досвід; та також він зазначив, що хотів показати на точних прикладах, що, аналізуючи дискурси, ми бачимо, як розпрямляються жорсткі розчленування слів і речей, та вивільняються сукупності правил, які обумовлюють дискурсивну практику [Фуко 1996, с. 358].

Власне лінгвістичні вживання терміна «дискурс» самі по собі дуже різноманітні, але в цілому за ними проглядаються спроби уточнення і розвитку традиційних понять мови, тексту і діалогу. Перехід від поняття мови до поняття дискурсу пов'язаний з прагненням ввести в класичне протиставлення мови і мовлення, що належить Ф. де Соссюру [Соссюр 1998, с. 145], він вводить вираження висловлювання «дискурс» як щось, парадоксальне та «більш мовне», ніж сама мова, і що, одночасно, більшою мірою піддається вивченню за допомогою традиційних лінгвістичних методів, більш формальне і тим самим «більш мовне». З одного боку, дискурс розглядається як мова, вписана в комунікативну ситуацію, і в силу цього як категорія з більш чітко вираженим соціальним змістом у порівнянні з мовною діяльністю індивіда; Н. Д. Арутюнова характеризує дискурс афористичним висловом — мова, занурена в життя [Арутюнова 1990, с. 136].

За Н. Д. Арутюновою дискурс має дві сторони: однією своєю стороною дискурс звернений до прагматичної ситуації, яка залучається для визначення зв'язності дискурсу, його комунікативної адекватності, для з'ясування його імплікацій і пресупозицій, для його інтерпретації, та іншою своєю стороною дискурс звернений до ментальних процесів учасників комунікації: етнографічним, психологічним, соціокультурним правилам, стратегіям породження і розуміння мови в тих чи інших умовах, що визначають необхідний темп мови, ступінь її зв'язності, співвідношення загального і конкретного, нового і відомого, суб'єктивного і загальноприйнятого, експліцитного й імпліцитного змісту дискурсу, міру його спонтанності, вибір засобів для досягнення мети, фіксації точки зору мовця і так далі.

Проте за рамками цієї соссюровської опозиції про дискурс говорив бельгійський вчений Е. Бюіссанс, а французький лінгвіст Е. Бенвеніст [Бенвеніст 2009, с. 152] послідовно використовував термін «дискурс» (*discours*) замість терміна «мова» (*parole*). Таким чином, відповідно до антропоцентричної парадигми мови, запропонованої Е. Бенвеністом в другій половині ХХ століття, стало можливим розглядати дискурс як функціонування мови в живому спілкуванні. Одним з перших Е. Бенвеніст надав слову дискурс термінологічне значення і визначив його як мова, що привласнюється мовцем.

В лінгвістиці термін «дискурс» існує як родовий термін, який об'єднує всі види використання мови. Тому дискурс близький до розуміння терміну текст та діалог, але треба чітко розрізняти грані між цими поняттями.

Розглядаючи різні теоретичні підходи до визначення терміну «дискурс», дане дослідження базується на визначенні терміну «дискурс» як включення одночасно двох компонентів: і динамічний процес мовної діяльності, вписаний в контекст, і її результат (тобто текст).

Структура дискурсу припускає наявність двох протиставлених ролей — мовця та адресата, остільки сам процес комунікації передбачає наявність цих двох компонентів [Дейк 2013, с. 245]. Моделювання процесів побудови

(породження, синтезу) дискурсу — не те ж саме, що моделювання процесів розуміння (аналізу) дискурсу. У науці про дискурс виділяються два напрями — перший досліджує побудову дискурсу (наприклад, вибір лексичного найменування), другий, який досліджує розуміння дискурсу адресатом. Крім того, є ще третя перспектива — розгляд процесу мовного спілкування з позицій самого тексту, що виникає в процесі дискурсу (наприклад, займенники в тексті можна розглядати безвідносно до процесів їх породження мовцем і розуміння адресатом, просто як структурні сутності, що знаходяться в певному відношенні з іншими частинами тексту).

Міждисциплінарний напрямок, що вивчає дискурс як міждисциплінарну область, а також відповідний розділ лінгвістики називаються однаково — дискурсивним аналізом (*discourse analysis*) [Dijk 1998, p. 45]. В лінгвістиці дискурсивний аналіз сформувався як власне науковий напрямок лише в останні десятиліття. Сталося це у 20-ті роки з поширенням тенденції боротьби за «очищення» науки про мову від вивчення мови. Ф. де Соссюр вважав, що істинний об'єкт лінгвістики — мовна система (на противагу мови), Н. Хомський закликав лінгвістів вивчати мовну «компетенцію» і абстрагуватися від питань вживання мови. Так, пізнавальні установки в науці про мову починають змінюватися і набирає сили думка, що ніякі мовні явища не можуть бути адекватно зрозумілі й описані поза їх вживанням, без урахування їх дискурсивних аспектів. Тому, дискурсивний аналіз стає одним з центральних розділів лінгвістики [Касавин 2006, с. 15].

Отож, можна виділити численні підходи до вивчення дискурсу та його розуміння [Демьянков 1995, с. 240]. Але основна типологія підходів ґрунтується не на приналежності до тієї чи іншої галузі знань (соціологічні, психологічні, соціолінгвістичні підходи і т.д.), а на диференціації аспектів загального об'єкта аналізу.

Так, Е. Кожем'якін [Кожемякин 2007, с. 98] виділяє чотири основні підходи до розуміння дискурсу:

1. Формальний дискурс — аналіз базується на ідеях структурної лінгвістики та семіотики тексту. Дискурс трактується в вузькому лінгвістичному сенсі як текстова одиниця розмовної чи писемної мови. В результаті аналіз дискурсу зводиться до лінгвістичного аналізу мовних явищ, він не володіє очевидними міждисциплінарними зв'язками, фокус дослідницького інтересу не спрямований на екстралінгвістичні фактори.

2. Прагматичний. Дискурс розглядається як інструмент комунікативної взаємодії і вирішення конкретних завдань в даній комунікативній ситуації. Інтерес дослідників привертають екстралінгвістичні вимірювання: інтенції мовця; переконання, цінності і установки співрозмовників; мету комунікативних дій; комунікативні позиції адресата й адресанта; соціокультурний контекст спілкування. До прагматичного підходу відносяться два типи досліджень: прагмалінгвістичні і дискурсивно-психологічні. До першого, лінгвісти відносять аналіз процедури мовного розуміння, ґрунтуючись на концепції зумовленості дискурсу семантичними і прагматичними явищами. До другого, стратегії розмовників в ході бесіди.

3. Структурно-функціональний. Дискурс розглядається як соціально-семіотичне утворення, що самоорганізується. Обґрунтування дискурсу як предмет вивчення передбачає виявлення його діяльного, функціонального, генеративного потенціалу, щодо відтворення і створення дійсності. До цього підходу слід віднести й соціально-конструктивістські дослідження.

4. Критичний. В цьому підході дискурс розуміють як будь-які лінгвістично опосередковані практики, які виробляються й інтерпретуються соціальними агентами. Тут, в першу чергу, представлена така властивість соціокультурних відносин, яка у своєму роді встановлює диктат в соціальному полі. При такому підході дискурс — це ідеологічний конструкт, або власне ідеологія.

Також існує інша точка зору Н. М. Андронкіної [Андронкіна 2008, с. 88], в якій виділяється, також чотири підходи — формальний, функціональний, ситуативний і когнітивний.

В межах формального підходу, дискурс розглядається як смисловий зв'язок двох або більше пропозицій, в якому зв'язність є ознакою дискурсу, таким чином, в даній інтерпретації дискурс являє собою сверхфразову єдність, складне синтаксичне ціле, цілісність якого визначається різними параметрами.

З точки зору функціонального підходу дискурс ототожнюється з будь-яким вживанням мови, що передбачає аналіз функцій дискурсу з аналізом функцій мови.

Ситуативний підхід пов'язаний з інтерпретацією дискурсу в контексті соціальних, психологічних і культурно значущих умов і обставин. Вважається, що даний підхід об'єднує формальний і функціональний і може розглядатися як компромісний.

Когнітивний підхід показує дискурс як явище когнітивного порядку, тобто як феномен, що має безпосереднє відношення до передачі знань, оперування ними та створення нових зв'язків.

Отже, дискурс має багато трактування в різних напрямках науки. Та науковці подають різні визначення терміну дискурс, для даного дослідження притаманне визначення дискурсу як динамічного процесу мовної діяльності, вписаної і в контекст і в її результат. Щодо різних підходів до визначення дискурсу, то можна констатувати, що всі вони є відкритими та гнучкими, всі продовжують розвиватися, крім того постійно з'являються нові та нові підходи. В цьому дослідженні прийнятий ситуативний підхід, який розглядає дискурс з різних сторін та обставин: соціальних, психологічних та культурних.

1.4 Загальна класифікація дискурсу. Особливості побутового дискурсу

Дискурс розуміється як «центральный момент людського життя в мові», як «мовне існування», який охоплює всі сфери людської діяльності. Будь-який акт вживання мови, будь то твір високої цінності або швидкоплинна репліка в діалозі, являє собою частку, яка безперервно рухається з потоком людського досвіду. У цій своїй якості він вбирає в себе і відображає в собі унікальний збіг обставин, при яких і для яких він був створений [Макаров 2003, с. 89].

В соціолінгвістиці дискурс розглядається як спілкування людей, що показує його з точки зору їх належності до тієї чи іншої соціальної групи або стосовно тієї чи іншої типової комунікативної ситуації, наприклад, інституційне спілкування. Таким чином, соціолінгвістичний підхід до дослідження дискурсу передбачає аналіз учасників спілкування як представників тієї чи іншої соціальної групи і аналіз спілкування з точки зору обставин в широкому соціокультурному контексті.

Щодо класифікації дискурсу, то слід, відзначити, що традиційним критерієм класифікації є канал передачі інформації. За цим критерієм, дискурс ділиться на усний та письмовий. Але часто є такий феномен як поєднання двох типів, при комунікації усний та писемний дискурс переплітаються, так комуніканти можуть передавати якусь інформацію, робити записи, які виконанні в письмовому вигляді. Як зазначив професор В. Б. Кашкін [Кашкін 2018], який виділив гібридний тип дискурсу, в якому з'єднується як усний, так і письмовий дискурс. Також це відбувається і сьогодні, з виникненням сучасних електронних засобів комунікації, які привели до нової форми комунікації.

Дискурс може будуватися у формі монологу та діалогу, тобто являти монологічний або діалогічний тип дискурсу [Сиротинина 1974, с. 148].

Також треба взяти до уваги те, що дискурс може бути представлений двома типами: офіційний та неофіційний. На думку деяких лінгвістів, тип дискурсу, його офіційність або неофіційність залежить від складових компонентів мовного спілкування: сенсу і сценарію спілкування, соціальних ролей адресата та адресанта, видів і сфери комунікації, характеру відносин між співрозмовниками. Характер відносин між адресатом та адресантом зумовлює специфіку спілкування: офіційне обумовлюється виконанням деяких соціальних функцій (директор — вчитель; слідчий — підсудний, вчитель — учень і т.д.). До офіційного типу дискурсу можна віднести: презентації, ділові дискусії, обвинувальні промови в суді, інтерв'ю, переговори, інструктаж. Переважно всі публічні спілкування в будь-якій його формі мають офіційний статус.

До неофіційного типу дискурсу відноситься більш неформальне спілкування між знайомими, колегами, членами родини. В цьому типі не завжди передбачені сталі функції, так як відбувається неформальне спілкування між адресатом та адресантом.

Однак більш традиційними класифікаціями є означення дискурсу за соціолінгвістичною основою [Чернявская 2003, с. 54].

Виходячи з того, що термін «дискурс» є багатозначним, і не існує його єдиного визначення, слід зазначити, що типологія дискурсу так само неоднозначна та різноманітна. Різні варіанти класифікації дискурсу представлені в роботах Г. Г. Почепцова, Г. М. Яворської, Ф. С. Бацевича, В. І. Карасика.

Г. Г. Почепцов [Почепцов 1999, с. 124] класифікує типи дискурсу з позицій: особливостей мови в контексті дискурсу, особливостей знакового відображення реальної ситуації цим дискурсом і особливостями комунікативної ситуації. Вчений виділяє: теле- і радіодискурс, газетний, театральний, кінодискурс, літературний, дискурс у сфері «паблікрілейшнз», рекламний, політичний, тоталітарний, неофіційний, релігійний, неправдивий,

ритуальний, етикетний, фольклорний, міфологічний, святковий, невербальний, міжкультурний, візуальний, ієрархічний, іронічний.

Г. М. Яворська [Яворська 2000, с. 102] типізує дискурси виходячи з:

- сфери функціонування (науковий дискурс, політичний дискурс);
- ситуацій спілкування (телефонні розмови, екзаменаційний діалог);
- принципів будови повідомлення (нарративний дискурс);
- прагматичних цілей (інструкції, закони, дидактичний дискурс) та інші.

З позицій соціолінгвістики В. І. Карасик [Карасик 2000а, с. 13] пропонує виділяти два основних типи дискурсу: персональний (особистісно-орієнтований) і інституціональний. У першому типі мовець виступає як особистість у всьому багатстві свого внутрішнього світу, у другому типі — як представник певного соціального інституту. Персональний дискурс представлений двома основними різновидами — побутовий (повсякденний) і буттєвий дискурс.

В. І. Карасик [Карасик 2000б, с. 39] виділяє такі види інституційного дискурсу:

Політичний;	Медичний;
Дипломатичний;	Діловий;
Адміністративний;	Рекламний;
Юридичний;	Спортивний;
Військовий;	Науковий;
Педагогічний;	Сценічний;
Релігійний;	Масово-інформаційний.
Містичний;	

За визначенням В. І. Карасика інституційний дискурс є спеціалізований клішований різновид спілкування між людьми, які можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм даного соціуму.

Інституційний дискурс має характер офіційного спілкування. Являє собою спілкування в заданих рамках статусно-рольових відносин, за певними правилами, параметрами. В. І. Карасиком наводиться орієнтовний список

видів інституційних дискурсів, що виділяються на підставі двох системоутворюючих ознак: цілі та учасники спілкування, які визначаються наявністю громадських інститутів.

Однак, даючи свою класифікацію, він впевнений, що його список може бути доповнений або видозмінений, оскільки суспільні інститути істотно відрізняються один від одного і не можуть розглядатися як однорідні явища, крім того, вони історично мінливі, можуть зливатися один з одним і виникати як різновиди в рамках того чи іншого типу.

Моделюючи інституційний дискурс, В. І. Карасик виділяє чотири групи ознак:

- конститутивні ознаки дискурсу;
- ознаки інституціональні;
- ознаки типу інституційного дискурсу;
- нейтральні ознаки.

Конститутивні ознаки включають учасників, умови, організацію, способи та матеріали спілкування, тобто людей в їх статусно-рольових і ситуаційно-комунікативних ампла, сферу спілкування і комунікативне середовище, мотиви, цілі, стратегії, канал, режим, тональність, стиль і жанр спілкування і, нарешті, знакове тіло спілкування (тексти і / або невербальні знаки). Ознаки інституціональності фіксують рольові характеристики агентів і клієнтів інститутів, типові хронотопи, символічні дії, трафаретні жанри і мовні кліше.

Інституційне спілкування — це комунікація у своєрідних масках, які надають певні параметри самого спілкування. Саме трафаретність спілкування принципово відрізняє інституційний дискурс від персонального [Карасик 2002, с. 312].

В кожному типі інституційного дискурсу можна розкрити його специфіку, тобто в типі суспільного інституту, який в колективній мовній свідомості позначений особливим ім'ям, узагальнено в ключовому концепті цього інституту (політичний дискурс — влада, педагогічний — навчання,

релігійний — віра, юридичний — закон, медичний — здоров'я і т.д.), зв'язується з певними функціями людей, спорудами, побудованими для виконання даних функцій, громадськими ритуалами і поведінковими стереотипами, а також текстами, виробленими в цій соціальній освіті.

До нейтральних ознак інституційного дискурсу можна віднести загальнодискурсивні характеристики, типові для будь-якого спілкування, особистісно-орієнтовані ознаки, а також ознаки інших типів дискурсу, які проявляються «на чужій території», тобто транспоновані ознаки (наприклад, елементи проповіді як частини релігійного дискурсу в політичному, реклами — в медичному, наукової дискусії — в педагогічному).

Також Карасик виділяє й інший тип дискурсу. У класифікації В. І. Карасика, персональний дискурс представлений двома основними різновидами — буттєвий і побутовий (повсякденний) дискурс.

Буттєвий дискурс має розгорнутий характер, спробу передати всю красу внутрішнього світу мовця. У ньому використовуються всі форми мови на базі літературної мови. Буттєве спілкування носить переважно монологічний характер, і представлено творами художньої літератури та філософськими та психологічними інтроспективними текстами.

В розрізненні двох типів, В. І. Карасик відзначає, що буттєвий дискурс буває прямим і опосередкованим.

Прямий буттєвий дискурс представлений двома протилежними видами: змістовний перехід і змістовний прорив. Щодо, змістовного переходу, то він проявляється у формі міркування, тобто вербального вираження думок і почуттів, метою якого є визначення неочевидних явищ, що мають відношення до внутрішнього і зовнішнього світу людини. А змістовний прорив маркується як осяяння, інсайд, раптове розуміння суті справи, душевного стану, стану речей. Композиційно-мовною формою змістовного прориву є текстовий потік образів і смислів, який часто характеризується поєднанням несумісних ознак або алогізмів.

Опосередкований буттєвий дискурс — це аналогічний (переносний) і алегоричний (символічний) розвиток ідеї через розповідь і опис. Оповідання, у свою чергу, являє собою виклад подій в їх послідовності, а опис — статична характеристика очевидних, побачених явищ.

Для даної роботи орієнтовним є побутовий дискурс, так як розглядається в аспекті з мовними актами погрози та попередження.

Побутовий дискурс володіє, за визначенням В. І. Карасика, наступними ознаками : спілкування носить згорнутий, «пунктирний» характер, йде мова про очевидні речі, використовується розмовна діалогічна форма мови побутового дискурсу, і є вихідним типом спілкування.

Побутовий дискурс, як правило, представлений у вигляді діалогу. Спілкування протікає між добре знайомими людьми, тому воно відбувається на скороченій дистанції та пунктирно. Оскільки, учасники діалогу добре знайомі, вони розуміють один одного з «півслова». В такому спілкуванні часто деталі розмови не проговорюються [Карасик 2002, с. 365].

І. Н. Горелов [Горелов 1980, с. 148] вважає, що для розуміння побутового дискурсу, потрібно брати до уваги те, що вербальне спілкування лише доповнює невербальне, а основна інформація передається мімікою, жестикуляцією і т.д. Специфіка побутового спілкування детально відображена в дослідженнях розмовної мови.

Побутове спілкування є природнім для комунікантів, бо, було засвоєно ще з дитинства. Цей тип дискурсу характеризується спонтанністю, сильною ситуативною залежністю, яскраво вираженою суб'єктивністю, порушеннями логіки та структурної оформленості висловлювань. Фонетично тут є нормою нечітка вимова.

Спілкування на побутовому рівні, може зводитися до зниженої та жаргонної лексики. Найважливішою характеристикою одиниць розмовної мови є їх конкретна денотативна спрямованість, ці вказівні слова за своїм призначенням (саме тому, вони і легко замінюються невербальними знаками), крім того, у вузькому колі добре знайомих людей реалізується

лімітована (що обмежує, парольна) функція спілкування, співрозмовники використовують ті знаки, які підкреслюють їх приналежність до відповідного колективу, класу (сімейні, групові слова) і незрозумілі стороннім.

Для побутового дискурсу дуже важлива роль адресата, його функції є характерними для цього типу. Через те, що адресат повинен розуміти мовця з півслова. Активна роль адресата в цьому типі дискурсу надає відправнику мови великі можливості для оперативної зміни тематики, а також для легкого перекладу інформації в підтексті (іронія, мовна гра, натяки і т.д.). Важливим фактором побутового спілкування є різноманітна оцінна та емоційна кваліфікація, того що відбувається.

Отож, при розгляді поняття «дискурс» як лінгвістичного компонента, можна зробити висновок, що визначення терміну «дискурс» є неоднозначним, та має численні трактування. Взагалі, «дискурс» – це мова, процес мовної діяльності; спосіб мовлення. Проте, дослідження ґрунтується на понятті дискурс як родовому понятті, яке об'єднує всі види використання мови, та поєднує в собі два компоненти: динамічний процес мовної діяльності, вписаний в контекст, і її результат (тобто текст). Термін «дискурс» і його класифікація є неоднозначними. Існують різні класифікації типів та видів дискурсу, за основу дослідження взята класифікація В. І. Карасика. В класифікації Карасика, представлені два типи дискурсу, інституційний, який є офіційним типом спілкування та підпорядковується певним правилам та ознакам, та персональний, взятий за основу дослідження, який є неофіційним типом, і в якому переважає волевиявлення свого висловлювання, особливо в побутовому дискурсі з використанням різних реґістрів мови. Побутовий дискурс розуміється як процес мовлення між дуже знайомими людьми з використанням різних стилів мовлення.

Розглядаючи мовний акт як одиницю мовлення, можна визначити, що це мінімальна одиниця мовленнєвої діяльності, що виділяється і визначається в теорії мовних актів. Дане дослідження базується на визначенні Н. Д. Арутюнової про те, що мовний акт – це цілеспрямована мовленнєва дія,

що здійснюється відповідно до принципів і правил мовної поведінки, прийнятими в даному суспільстві; одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в рамках прагматичної ситуації. Дана робота зосереджена на визначенні мовних актів погрози та попередження, які відносяться до ілокутивного акту. Таким чином, слід зауважити, що хоча існують стандартні категорії (констативи, промісиви, директиви, експресиви та декларативи), лінгвісти виділяють і окремі типи ілокутивних актів, до яких відноситься і мовний акт погрози. У ньому можна виявити характерні особливості різних типів ілокутивних актів. Це мовні акти обіцянки, наказу, попередження, питання, затвердження (констатації), оголошення (декларації). Щодо мовного акту попередження, він за своїм характером часто поєднується з мовним актом погрози, тоді відбувається нейтралізація погрози або погрозливого висловлювання.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАБАРВЛЕННЯ МОВНИХ АКТІВ ПОГРОЗИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ В ПОБУТОВОМУ ДИСКУРСІ

В данному дослідженні було проведено аналіз лексико-морфологічних особливостей вираження та прагматичного забарвлення мовних актів погрози та попередження на базі художніх творів французької літератури ХІХ-ХХІ століття та художніх фільмів французькою мовою ХХІ століття, взятих з інтернет-джерел. Приклади були обрані методом суцільної вибірки і проаналізовані за такими критеріями: спосіб вираження мовного акту; форма вираження мовного акту; лексико-морфологічні, лексичні, синтаксичні особливості вираження мовних актів погрози та попередження; специфіка використання особових займенників і дієслівних часів.

2.1 Експліцитний та імпліцитний спосіб вираження мовних актів погрози та попередження

Як сказано вище, мовний акт погрози являє собою вимогу мовця, направлену на адресата, яку він повинен виконати всупереч його інтересам, або понести покарання за невиконання цієї дії.

В основу мовного акту попередження вкладено бажання змусити уникнути небезпеки адресата, направлене на його бажання не діяти всупереч своїм інтересам, після сповіщення про небезпеку.

Мовні акти погрози та попередження відносяться до мовних актів спонукання, так як включають ціль спонукання до дії, яка або суперечить інтересам адресата, або ж ні.

Ядром передачі дії, мовних актів погрози та попередження є лексико-семантичне забарвлення слів та дієслів, які використовуються при передачі їх комунікативної цілі.

В мові існують різні способи, за допомогою яких реалізується комунікативна ціль мовного акту. Слід говорити, про дві форми вираження мовних актів: експліцитний – ілокутивний намір виражено окремим мовним елементом; імпліцитний – ілокутивна сила імпліцитно міститься в семантичній структурі мовної форми.

Під прямим, експліцитним способом вираження мовного акту мається на увазі використання перформативного дієслова – дієслово, яке провокує, спонукає до дії.

В залежності від семантики перформативного дієслова, мовна дія мовця, визначається слухачем як наказ, прохання, порада, заборона і т.д.

Так, мовний акт попередження є експліцитним, та має своє перформативне дієслово «попереджувати» (*prévenir, avertir*):

- *Je vous **préviens** : vous ferez mieux de ne pas y aller !* [Simenon 1988, p. 54].

Переважно для вираження попередження використовуються фрази із значенням *Це було попередження, Я Вас попереджую*, саме дієслово підсилює характер висловлювання, відкриває сенс повідомлення для слухача.

Іноді мовний акт попередження набуває характеру погрози, що свідчить про попередження небажаної дії для слухача від самого мовця, який здатний здійснити погрозливу дію.

- *Je vous **préviens** je suis le champion de tire ! Attention, j'ai prévenu !* [Taxi 2 2019, 50³⁷ min.]

- *Je **te préviens** je fais le judo de 4 ans* [Taxi 2 2019, 13⁰⁵ min.].

Імпліцитний характер мовного акту попередження передається за допомогою різних зворотів.

- *Vas-y! Sois extrêmement prudent!* [Taxi 2 2019, 9⁵⁷ min.]

Також мовний акт попередження може об'єднуватися з іншими мовними актами, передавати різними (діє)словами заклик до обережності.

Попередження – порада:

- *A votre place je ne partirais pas seul, car personne ne peut être sûr de rien* [Levlanc 1989, p. 415].

Попередження – прохання:

- *Je vous prie de me croire sur parole et prendre garde parce qu'ils sont dangereux* [Arnothy 1984, p. 68].

Існує ряд мовних актів, які не можуть бути виражені за допомогою експліцитних дієслів, такі як, мовні акти інструкції, образи, погрози і т.д. Експліцитне вираження ілюктивної сили даних мовних актів можливе лише при описі, та також при їх побудові.

- *Il menaçait de me faire arrêter comme voleuse* [Rolland 1996, p. 253].

Але, слід зазначити, основне перформативне дієслово, мовного акту погрози існує «погрожувати» (*menacer*), але вже використовується в іншому семантичному забарвленні.

Вираження експліцитного попередження несе посилене забарвлення наполегливо виконати дію мовця, а в погрозі, щоб підкреслити та підсилити семантичний характер саме опису погрозливого характеру.

Експліцитна погроза використовується для зміни морального стану людини з ціллю спровокувати на виконання якоїсь дії.

- *Il me menaçait, si je parlais, de tuer Jean...* [Steeman 1983, p. 88]

Для вираження мовного акту погрози, більш характерна імпліцитна форма висловлювання, за допомогою різних мовних актів, в які вкладено сенс менасивного настрою, в яку мовець вкладає намір застосувати санкції на слухача.

Так, непрямі мовні акти являють собою використання мовленнєвих засобів для вираження одного виду спонукування. Якщо, наділити будь-який мовний акт спонукальною інтенцією мовця, то він може стати в контексті погрозою, якщо до нього прикріпити мовний акт обіцянки з негативними наслідками.

Погроза – обіцянка:

- *Sornettes! dit miss Kelly d'une voix basse et sifflante. Je vous attaquerai en justice pour diffamation* [Chraïbi 1996, p. 140].

Погроза – попередження:

- *C'est dans deux heure, tu n'es pas là, je vais la brûler, cette vieille* [Taxi 1 2019, 56⁰³ min.].

Погроза – директива:

- *Bouge pas, toi! Ou je te brûle...* [Chandernagor 1990, p. 115]

Погроза – інтеррогатива:

- *Que tu préfères: te taire ou avoir mon poing dans ta gueule ?* [Troyat 19, p. 57]

- *Vous voulez que je devienne flic par un mois?*

- *Un flic ou un piéton est votre choix.*

- *J'ai le choix entre la mort ou la honte* [Taxi 1 2019, 36¹⁰ min.].

Погроза – констатива:

- *C'est bien simple, je vais aller battre ma femme, fit Hanafi d'une voix sombre et fatale. Il n'y a pas d'autre moyen* [Cossery 1994, p. 15].

Погроза – декларатива:

- *Vous êtes condamné à mort* [Duras 1960, p. 35].

Мовний акт погрози об'єднується з різними мовними актами, та виражається за допомогою різних перформативних дієслів, які набувають погрозливого характеру, менасивної інтенції мовця.

- *Maman! Tu peux répondre de ta parole!* [Jour J 2019, 7¹⁰ min.]

Отже, мовні акти погрози та попередження мають різну направленість свого висловлювання. Мовний акт погрози несе в собі ціль вимоги, натиску

на дію слухача всупереч його інтересам. А, мовний акт попередження має навпаки мету застерегти слухача від небажаної небезпеки.

Виходячи з перформативного дієслова мовних актів погрози та попередження можна виділити дві форми вираження: експліцитна (пряма) та імпліцитна (непряма). Для мовного акту попередження притаманна експліцитна форма вираження за допомогою перформативного дієслова, але також є звороти за допомогою, яких виражається імпліцитна форма.

Мовному акту погрози притаманне вираження за допомогою, імпліцитної форми та поєднання з різними мовними актами, коли погроза формулюється в певному контексті: директиви, обіцянки, попередження, констативи і т.д. Експліцитна форма використовується для того, щоб змінити моральний стан слухача.

2.2 Мовні акти погрози та попередження при контактній та дистантній формах передачі

З точки зору способу вираження, мовний акт погрози може бути представлений як експліцитною, так і імпліцитною формами.

Також мовний акт погрози можливий в двох формах передачі – контактній та дистантній.

Контактна форма – розкриває мовний акт погрози, як прямо направлений інтенсивний сенс мовця на слухача.

- *Arrête! Attends je collerai à ton cul!* [LOL 2019, 6⁵⁸ min.]

- *Maman! Tu peux répondre de ta parole!* [Jour J 2019, 7¹⁰ min.]

- *T'as perdu les lentilles ?*

- *Oui, j'ai perdu mes lentilles ! Je vais bon te carraser sans ceux-ci* [Taxi 2 2019, 14⁰⁸ min.].

Вираження контактної форми мовного акту погрози характеризується тим, що використовується пряма мова, одразу ж з найменуванням слухача, на якого направлена погроза. Вона характеризується використанням переважно займенника першої особи однини, так як дія, про яку говориться, саме походить від мовця, який хоче ввести штрафні санкції слухачу.

Дистантна форма – передача автором погрози, через інших слухачів, з метою і бажанням, щоб слова були передані.

- Il dit que vous devez éviter le thème d'Israël pas ça il fait quelque chose
[Exbrayat 1991, p. 169].

Саме дистантна форма передачі мовного акту погрози тісно пов'язана з мовним актом попередження та обіцянки. Так, як мовець передає свої слова, дії через іншого слухача, та попереджає, що якщо, слухач буде діяти всупереч словам мовця, то він, також обіцяє виконати штрафні дії.

Отже, мовному акту погрози притаманні дві форми передачі: контактна та дистантна. Контактна спрямована безпосередньо на слухача, з характерним використанням займенника першої особи однини та адресата. Дистантна передається через третього слухача, про погрозливі слова мовця, які він бажає, щоб були передані, якщо не будуть виконані вимоги.

2.3 Лексико-морфологічні особливості вираження мовних актів погрози та попередження

2.3.1 Лексичні особливості вживання дієслів.

Аналізуючи сутність мовних актів погрози та попередження, перш за все слід вважати дієслово з його лексико-семантичним забарвленням та вираженням.

Як було вже зазначено, в основі теорії мовних актів знаходиться поняття перформативних дієслів (від англ. Performance - дія, вчинок, виконання) [Франк 1986, с. 131]. Якщо поставити дієслова в позицію першої особи

однини, зникає значення істинності всіх пропозицій, а з'являється опис мовного акту. Як було вже визначено, для мовного акту погрози перформативним є дієслово «погрожувати» (*menacer*), а для попередження «попереджати» (*prévenir, avertir*).

У деяких випадках використовується перформативні дієслова різних мовних актів, хоча за комунікативним контекстом виражається погроза. Так, наприклад:

- *Cela te reviendra trop cher, je te promets* [Chandernagor 1990, p. 278].

- *Je te dis, cesse de jouer ou je te frappe* [Cossery 1996, p. 84].

Мовний акт попередження має позитивну бенефактивність для адресата, так як в намір мовця не входить застосування насильства по відношенню до слухача.

- *On l'avait averti de l'extrême sensation de claustrophobie qu'il pourrait ressentir* [Levy 2009, p. 53].

Якщо додати до мовного акту попередження такі висловлювання, а саме підкреслити попередження перформативним дієсловом *Це було попередження, або Я Вас попереджаю*, то висловлювання, що містить погрозу, не змінює прагматичний тип менасивних висловлювань, якщо в мету мовця входить застосування санкцій, що тягнуть за собою негативні наслідки для адресата:

- *Je vous préviens : si même malgré votre beau discours vous me mêlez à une affaire louche je vous arracherai les yeux* [Arnothy 1984, p. 75].

Згідно, Т. Н. Шелінгеру, В. В. Богданову і З. Вендлеру [Богданов 1983, с. 35], в мовному акті погрози необхідно приховувати комунікативний намір, за допомогою опущення дієслова «погрожувати», так як потенційне вживання перформативного дієслова викликає опір та протиборство співрозмовника й надалі заважає мовцю досягти покори.

Складність функціонування погрози визначається її комплексною метою. Головною метою є схилити слухача до будь-якої дії всупереч його інтересам, на користь мовця. А додаткова мета полягає в тому, щоб налякати

можливим покаранням у разі непослуху. У зв'язку з цим використання перформативного дієслова в мовному акті погрози призводить до того, що З. Вендлер назвав ілокутивним самогубством [Вендлер 1985, с. 156]. Тобто, використавши це дієслово, мета, яка була поставлена перед мовцем, навряд чи буде досягнута. Це призводить до того, що в інтенції дії мовець повинен проявляти свої погрозливі дії за допомогою інших засобів, особливо лексичних.

Для вираження агресивних намірів мовця, у більшості випадків, вони виражаються дієсловами негативного змісту. До них відносяться дієслова зі значенням «вбивати», «бити», «нападати», «різати», «карати», «стріляти» та інші.

- *Si tu ne passe pas l'argent, je te tue!* [8 femmes 2019, 45⁴⁶ min.]

- *Mais il arriva trop tard, il ne put, dans son exaspération, qu'allonger un coup de poing à sa femme, dont le nez ruissela* [Zola 2006, p.125].

- *Je te dépiaute !* [Cossery 1994, p. 105]

- *Il est parti comme un coup de vent, pour aller tirer les oreilles à cette marmaille, dans les vignes...* [Zola 1985 p. 165]

Перформативні дієслова, які виражають мовний акт погрози з негативним семантичним забарвленням, можна розділити на декілька лексико-семантичних груп, об'єднаних загальним значенням. Ці групи зображують синонімічні ряди.

Основна лексико-семантична група представлена трьома підгрупами з однокореневими словами «вбивати», «бити» і «карати».

Існують стилістичні синоніми дієслова *tuer* (вбивати), в основному, пов'язані з фамільярним, вульгарним стилем:

Tuer (вбити), *bouffer* (розправитися), *butter* (вбити, покінчити з кимось), *crever* (вбити, випустити нутроці) etc.

- *Monsieur, vous... vous allez me tuer, vous aussi?*

- *Non, mon pote, on te buttera pas si t'es gentil avec nous!* [Weiner A., Weiner G. 1990, p. 197]

- *Je vais te tuer!* [8 femmes 2019, 1.10³⁵ min.]

- *Enfant de pute! Si tu lâches pas ce téléphone, je te crève!* [Simenon 2004, p. 132]

- *Laissez-moi crever ! hurle-t-il à tue-tête* [Werber 1996, p. 205].

Дієслова, що виражають спосіб скоєння вбивства, можна розділити на кілька підгруп. Найчисленнішою є підгрупа зі значенням «стріляти»:

Allumer (стріляти, вбивати), *brûler* (застрілиту), *flinguer* (стріляти):

- *Tu craches ou je t'allume* [Troyat 1974, p. 74].

Також дія, яка виражена за допомогою дієслова мовного акту погрози, може бути реалізована і іншими дієсловами:

Egorger (зарізати), *étrangler* (задушити), *noyer* (втопити), *poignarder* (заколоти кинджалом), *zigouiller* (зарізати, вбити).

- *Je t'étrangle ! Je t'étrangle ! Tu m'entends !* [Cossery 1994, p. 126]

- *Tais-toi ou je te zigouille* [Duras 1960, p. 46].

Для побутового дискурсу характерне, також вживання слів *payer* (платити, заплатити), *risquer* (ризикувати, наражати на небезпеку), *casser* (бити, нападати).

- *C'est que tu me payras !* [8 femmes 2019, 25²⁶ min.]

- *Vous le me payerez !* [8 femmes 2019, 39¹¹ min.]

- *Tu risques très ta vie !* [Léon 2019, 17⁴¹ min.]

Також менасивний намір мовця передається, шляхом виразів, які вже за своєю експресивністю несуть негативний сенс.

- *Casse-toi d'ici ! Vite !* [Taxi 1 2019, 1.01⁴² min.]

Мовний акт попередження має, також своє перформативне дієслово. Може збігатися з різними мовними актами, які будуть нести в контексті саме застереження від небезпеки.

Мовний акт попередження може бути представлений різним рядом синонімічних одиниць:

Avertir (повідомляти, попереджувати), *devancer* (попереджувати), *obvier* (запобігати), *aviser* (доводити до відома):

- *J'imagine que vous vous garderez bien d'en aviser le conseil* [Levy 2009, p. 258].

Також мовний акт попередження може виражатися за допомогою звороту «будь обережний».

Sois prudent, prends garde, fais attention:

- ***Prends garde à mes assiettes!*** [Sue 1978, p. 52]

- ***Sois prudent, tu n'es pas seul ! Et surtout, brûle ce papier !*** [Levy 2009, p. 13]

- *Toi va te coucher. Et à partir de maintenant, fais attention!* [Druon 1948, p. 78]

Головним сенсом мовних актів погрози та попередження є перформативні дієслова. Мовний акт попередження має позитивну бенефактивність, в якій не має наміру завдати шкоди.

В мовному акті погрози, потрібно замаскувати комунікативний намір, щоб досягти успіху з натиском на слухача. Головною метою є схилити слухача до будь-якої дії всупереч його інтересам, на користь мовця, а додатковою – залякати слухача.

Для вираження інтенційного наміру мовця, використовуються різні дієслова з негативним значенням. Їх можна розділити на декілька груп, які будуть представлені як синонімічний ряд, та вираження менасиву шляхом використання виразів з негативним контекстом.

Слід зазначити, що мовний акт попередження, також має синонімічний ряд вираження своєї мети, та окремих зворотів для посилення вираження попередження небезпеки.

Отже, в мовному акті погрози для вираження інтенції мовця служить ряд дієслів з негативним змістом, які найчастіше відносяться до фамільярного регістру. А для мовного акту попередження характерне використання перформативного дієслова та особливого звороту, який інформує про загрозу.

2.3.2 Синтаксичні особливості у складі складного та простого речення. Мовний акт погрози являє собою складне явище, яке реалізується, за допомогою різних мовних одиниць, та також переважно з використанням складних речень, складнопідрядних та складносурядних.

Для аналізу складного речення з передачею мовного акту погрози, потрібно розглянути, перш за все, використання різних сполучників.

Загалом, більшість прикладів показує, що мовний акт погрози вживається в складнопідрядних реченнях з використанням різних складнопідрядних сполучників.

Існує багате різноманіття підрядних сполучників, і сполучних слів, та типів підрядних речень, але для вираження мовних актів погрози та попередження характерні три види підрядних речень:

1. підрядні додаткові пропозиції, що вводяться сполучником *que* або займенником *qui*;
2. обставинні підрядні речення умови, що вводяться сполучником *si, quand même*;
3. обставинні підрядні речення причини, що вводиться сполучником *sinon, puisque*.

Так, наприклад:

- *Si tu la touches, je te casse la tête à coups de talon* [Chraïbi 1996, p. 140].

- *Ce sont mes amis. J'ai l'impression qu'ils allaient t'arranger* [Weiner A., Weiner G. 1990, p. 30].

- *Je n'aime pas attendre et toi, qui est en retard, tu dois le savoir* [Chandernagor 1990, p. 176].

- *J'ai pas réalisé tout de suite que c'était ces salopards de pilleurs de banque, sinon j'aurais pris mon fusil pour leur tirer dessus* [Brussolo 1993, p. 77].

Розглянемо позиції мовного акту погрози, в якій частині – головній або підрядній – їй притаманне місце, а в якій знаходиться те, що її супроводжує. Позиція мовного акту погрози в реченні практично стала.

Загалом, в основному, погроза розташовується в головній частині складнопідрядного речення та супроводжується підрядним від неї реченням з використанням певного сполучника, який несе свою роль в інтенції погрози.

Однак розглядаючи кожен з прикладів, з різними типами речення та сполучниками, можна відзначити, що місце розташування погрози може переміститися в підрядну частину. Наприклад, у складнопідрядному реченні з підрядним додатковим зі сполучником *que*, погроза частіше буде розташована в підрядній частині.

У реченнях підрядних додаткових, що вводяться, за допомогою сполучника *que* і займенника *qui*, часто погроза виявляється в додатковій частині у зв'язку з тим, що в головній розташований модус висловлювання, з використанням таких виразів:

Я думаю, Мені здається, У мене створюється враження і т.д.

- *Aimes-tu ta bagnole ? Je ne pense pas que tu veuilles la perdre* [Weiner A., Weiner G. 1990, p. 49].

Потрібно враховувати, що погроза все ж таки використовується в головній частині речення з підрядним додатковим. Якщо погроза висловлена в головній частині, то в підрядному додатковому реченні знаходиться, частіше саме умова її здійснення, що зближує даний спосіб синтаксичного оформлення мовного акту погрози зі складнопідрядними реченнями, що містять підрядне умови. В цьому випадку підрядне додаткове об'єднується з підрядним умови.

- *Le premier qui fait le zouave, on le dégringole sans sourciller* [Cossery 1996, p. 115].

Щодо складнопідрядного речення умови, то воно характеризується знаходженням погрози в головній частині:

- *Si tu faisais une erreur pendant soir tu ne serais plus appelé, mon papa est dur* [Taxi 2 2019, 9⁴⁵ min.].

Також слід відзначити те, що в тому випадку, якщо, мовний акт погрози буде знаходитися в головній частині складнопідрядного речення, то ми

маємо справу з більш прямим та агресивним тиском волі мовця та наслідками для слухача, та у порівнянні з пропозицією, де погроза розташована в підрядній частині, являє більш погрозливим висловлюванням. Це, безсумнівно, відіграє значну роль при виборі типу речення під час акту комунікації, так як подібний спосіб вираження погрози більш м'якший і наближається за своїм прагматичним забарвленням до поради або попередження, хоча і висловлює агресивні наміри мовця, має менш агресивне забарвлення для застосування штрафних санкцій проти слухача.

Також існує інша категорія складних речень, в яких передається погроза – складносурядні речення, які виражають різні відносини та використовуються для вираження мовного акту погрози не менш, ніж складнопідрядні речення. Як відзначають граматисти, зв'язок за способом творення надає частинам складносурядного речення свою синтаксичну самостійність, але рівноправність частин має відносний характер, ніби зміщується. У складносурядних реченнях мовні акти погрози та попередження найчастіше представлені трьома видами:

1. Єднальні.
2. Протиставні.
3. Розділові.

Для вираження цих відносин у побудові погрози використовуються різні сурядні сполучники. Основні з них це:

1. Єднальні: *et – i*
2. Протиставні: *mais – але*
3. Розділові: *ou – або*.

Кожний з цих сполучників показують відносини між частинами складного сурядного речення. Єднальний сполучник (*et*) служить для зв'язку синтаксично рівноправних пропозицій. Протиставний сполучник (*mais*) виражає відношення невідповідності та відмінності. Розділовий сполучник (*ou*) – розкриває взаємовиключення і чергування. Наприклад:

- *Plus qu'un pas et je tire* [8 femmes 2019, 1.34⁵⁴ min.].

- *Et vous, là, derrière, vous allez me caner après, mais au moins un ou deux d'entre vous vont y passer aussi* [Chandernagor 1990, p. 274].

- *Mon bureau n'est pas une décharge ! Va mettre tes affaires ailleurs ou je prendrai des mesures* [Cossery 1996, p. 196].

Розділовий сполучник складносурядного речення вказує на чергування вимоги дії від свого слухача з погрозою покарання за невиконання. Погроза виражається як наказ, який у свою чергу висловлюється наказовим способом, або за допомогою дієслова «повинен».

- *Je te répète encore une fois : je ne veux pas te voir. Tu dois le comprendre ou je te bats* [Agota 1986, p. 45].

При чому, в цьому випадку мовний акт погрози більше наближається до директивних мовних актів, так як погрозу підкріплює вимога.

Разом з тим, мовний акт погрози може виражатися і в безсполучникових складних реченнях, але це досить рідкісні випадки.

У складному безсполучниковому реченні, предикативні частини взаємопов'язані за змістом і будовою, а також з'єднані ритмо-мелодичними засобами і порядком чергування частин, в них вираження менасива пересувається до другої частини речення. Адже в першій частині може виражатися як причина, через яку мовцю доводиться погрожувати, так і наказ, більш-менш категоричний, якому не можна не підкоритися під тиском погрози:

- *Tu as voulu la préserver, espèce de charognard, tu auras beaucoup de problèmes* [Brussolo 1993, p. 79].

- *La police viendra je ne t'épargnerai pas madame Chanel !* [8 femmes 2019, 1.02²⁵ min.]

С точки зору використання мовного акту погрози в простому реченні, то вживання менасива в простому реченні несе характер стислої та переконливої вимоги виконання дії. Характеризується він синтаксичним відокремленням – крапкою, або трьома крапками, знаком оклику або знаком питання. Також інтонаційно – тривалими паузами.

- *Je te dépiauterai !* [Cossery 1994, p. 105]

Також слід зазначити, що складне речення може інтонаційно і пунктуаційно розбиватися на кілька простих. Це одна з особливостей емоційного синтаксису, а отже, і емоційно виголошувальної погрози.

- *Bouge pas, toi! Ou je te brûle* [Chandernager 1990, p. 115].

Отже, для оформлення мовного акту погрози вживаються прості речення і різні типи складних. Серед складнопідрядних речень найчастіше зустрічаються фрази з умовним підрядним, що вводиться сполучником *si*, та підрядними, які вводяться сполучником *que* і займенником *qui*. Залежно від типу підрядного відзначається переважне розташування погрози в різних частинах складнопідрядного речення (у фразах з умовним підрядним – в головному, з додатковим – в підрядному). Також місце погрози в складнопідрядному реченні впливає на прагматичне забарвлення висловлювання. Якщо погроза знаходиться в головній частині, то тиск волі мовця виражено більш прямо. А якщо погроза розташована в підрядній частині, то агресія пом'якшується. Для складносурядних речень характерно переважне використання розділового зв'язку. При цьому мовець відокремлює свою вимогу від частини, що містить погрозу, і підкреслює, що в разі виконання умов, вона не буде виконана.

2.3.3 Специфіка використання особових займенників. Розглядаючи мовний акт погрози в складному та простому реченні, слід відзначити, що особові займенники відіграють важливу роль у вираженні погрози.

Висловлюваннями, що містять погрозу, мовець повідомляє співрозмовника про свої можливі агресивні дії. Зокрема, він, також може повідомити про те, хто саме буде здійснювати дію, про яку йдеться в погрозі.

Ця інформація може бути виражена за допомогою, як власних імен, що називають дійову особу, так і займенниками, що вказують на виконавця. У тому чи іншому випадку дієслово є господарем категорії особи – одним з

найважливіших морфологічних категорій в системі французького дієслова. Адже, за допомогою особових форм дієслова мовець вказує, хто саме виконує дію, про яку йдеться в висловлюванні.

Особові форми дієслів за своїм значенням однорідні з особовими займенниками, які у французькій мові не можуть вживатися самотійно і лише супроводжують дієслово. Іноді їх навіть не розглядають в якості окремої частини мови і вони відносяться до складових частин дієслова. Основне значення тих чи інших займенників зводиться до позначення осіб, які висловлюють ті чи інші слова (і предметів) в їх відношенні до мовця і до їх участі в промові.

Різниця між якісним складом осіб множини та значенням відповідних осіб однини криється в тому, що вони позначають кілька осіб замість одного, а також висловлюють розподіл цих осіб в залежності від їх відносин до нього або співрозмовника.

Морфологічними засобами, якими володіє мовець для вираження співвідношення своїх передбачуваних дій і їх можливого виконавця в мовному акті погрози – форма особи і числа дієслова в супроводі займенників, які відносяться до самого мовця, співрозмовника або сторонньої діалогу особі, а також до тих, хто в висловлюванні об'єднується, тобто, хто з ними говорить.

Однак, слід мати на увазі також і те, що використання особових форм істотно відрізняється в залежності від стилю мовлення. Найбільш багате різноманітністю відтінків для вираження соціальних взаємин і емоційних станів – живе усне побутове мовлення.

Для позначення мовцем сигналу про самотійне здійснення дії погрози, він використовує дієслово і займенник першої особи однини.

- *Et maintenant, fils de chien, tu vas me lire ça ou je te tue* [Cossery 1994, p. 12].

- *Je vais te tuer* [8 femmes 2019, 1.10³⁵ min.].

Для посилення впливу мовця на слухача, використовується займенник з використанням незалежного особового займенника з більш експресивною формою *moi*:

- *Moi, je vous instruirai malgré vous, comprends-tu, Hanafi, malgré vous* [Cossery 1994, p. 25].

Множина першої особи (*nous*) означає об'єднання декількох осіб для виконання дії, в число яких входить і сам мовець. Це може бути *moi + moi*, *moi + toi*, *moi + vous*, *moi + lui* та *moi + eux*. За кожною з цих структур закріплене певне семантичне забарвлення, що декодується у вживанні їх в менасиві.

Для мовного акту погрози більш характерне використання такої структури *nous* як *moi + lui* та *moi + eux*. Ця структура показує, що мовець якби об'єднує себе з третьою особою і збирається разом з ним здійснювати будь-яку дію. Але, ця структура може мати невизначене значення у мовному акті погрози, коли мовець вживає множину, для того, щоб посилити погрозу і створити враження, що в разі невиконання вимог відразу кілька людей (а не він один) будуть діяти.

- *Nous terrorisons, Olivier* [Brussolo 1993, p. 81].

У мовному акті погрози з використанням другої особи *tu зробиш* або з *тобою відбудеться* висловлюється той факт, що з адресатом погрози трапиться щось неприємне. Адже саме підкреслюється направленість дії мовця на людину, яка не виконує вимоги мовця, немов підсилюється значення на кого саме направлена погроза.

- *Si tu continues à mentir comme ça je vais obliger de lui déroger...* [Léon 2019, 12¹² min.]

- *Va ! Va ! N'arrête pas, si tu veux vivre* [Weiner A., Weiner G. 1990, p. 57].

Найбільш характерним є використання дієслова в однині, це пов'язано з направленістю дії – на одну особу. Цей факт відбивається і на використанні форм другої особи дієслів, де однина переважає над множиною.

Для позначення дій осіб, що не беруть участь в діалозі, є форма третьої особи, супроводжувана позначенням осіб за допомогою іменника або займенника *він зробить*:

- *Si le concierge t'attrape à coller des affiches sur la loge, il va te boxer! Méfie-toi, il a la main lourde!* [Brussolo 1993, p. 83]

Також дієслівною формою третьої особи можуть позначатися дії адресата погрози, в тому випадку, коли мовець не звертається до того, кому погрожує, а ніби звертається до іншого співрозмовника або вголос розмірковує, говорячи про нього як про відсутнього в даний час.

- *Il va mourir s'il ne nous le dit pas* [Weiner A., Weiner G. 1990, p. 261].

З вживанням дієслова третьої особи однини з займенником *on* з неозначено-особовим значенням, відбувається розчинення в судженнях загального характеру, який може замінювати будь-які особові придієслівні займенники.

- *Le premier qui fait le zouave, on le dégringole sans sourciller* [Cossery 1994, p. 115].

Використання безособового звороту, для передачі погрози, використовується не часто, так як в ньому позначається мимовільність бажань і думок. Використання безособового звороту (*Il + verbe*) несе за собою пом'якшення висловлювання та він наділяє інші засоби характеристик, та служить прийомом вираження делікатності.

- *Je ne sais pourquoi je continue à discuter. C'était peut-être te tarter, qu'il me faudrait* [Duras 1960, p. 63].

Таким чином, в мовному акті погрози найчастіше використовується займенник першої особи однини, тобто погроза направлена від одної особи. Використовуються і займенники множини, для підсилення впливу, що мовець не один буде виконувати дію, а ще з кимось. При використанні безособового звороту погроза пом'якшується.

2.3.4 Граматичні особливості використання дієслівних часів. Тісно пов'язаним з вживанням особи та вибором дієслова є використання часів. Час дієслова – це категорія, що виражає відношення дії до моменту мовлення, який приймається за точку відліку.

Особливістю складної системи часів, специфіки французької мови, є диференціація часових форм за стилями мови. Деякі часи вживаються тільки в книжково-писемній мові, інші – переважно в розмовній, побутовій.

У більшості випадків в менасиві використовується теперішній час. У формах теперішнього часу (*présent*), загалом позначається відношення дії погрози до моменту мовлення.

- *Tu me paies!* [8 femmes 2019, 41⁴⁰ min.]

Дієслова майбутнього часу висловлюють погрозу як ще не здійснену, але цілком реальну в майбутньому.

- *Où est ce bulleur ? Je vais lui tirer les oreilles* [Chandernagor 1990, p.95].

У мовному акті погрози переважає вживання теперішнього часу, в тому числі, що виражає дію в майбутньому, це пов'язано з прагненням до економії мовних засобів. Чим коротше дієслівна форма, тим швидше сенс висловлювання стане ясним та зрозумілим адресату, і тим категоричніше буде звучати погроза.

Різні форми минулого часу зустрічаються надзвичайно рідко і їх вживання має свої особливості.

По-перше, минулі часи в погрозі зустрічаються для опису погрозливих дій або констатації дії мовця.

- *Il a dit qu'il voulait le tuer* [Voileau-Narcejac 1967, p. 49].

По-друге, мовець може використовувати минулий час дієслова в тому випадку, якщо хоче вказати на те, що дія – вже здійснювалася. Підкреслюючи те, що вона, без сумніву, буде виконана і в майбутньому. Ніби натяк на попередження, у такий спосіб відбувається об'єднання менасиву з мовним актом попередження.

- *Tu sais bien que tous ceux qui ont cherché à y fourrer le nez ont connu une triste fin...* [Brussolo 1993, p. 35]

По-третє, минулий час використовується для констатації мовлення мовця з погрозою, яка направлена була на адресата з характером засудження.

Отже, форма теперішнього часу домінує, але вона характеризує погрозу як дію в майбутньому, посилюючи погрозу. Особливою формою підсилення погрози є вживання минулого часу, але також для позначення дії, яка буде виконана в майбутньому.

2.4 Емоційна реакція адресата на мовні акти

Мовний акт погрози являє собою засіб для досягнення своєї мети, за для цього, мовець використовує натиск на свого співрозмовника, за допомогою залякування, що він отримає штрафні санкції за непокору.

Реакція на висловлювання з погрозою є різнобарвною. Особливістю реакції на погрозу частіше є невербальний спосіб мовлення. Однак вона може спровокувати й інший ефект на адресата – відповідь на погрозу погрозою.

Мовний акт погрози в побутовому дискурсі виражається переважно одним висловлюванням, направленим на людину з близького оточення, а саме сімейного. Здебільшого використовується вираження «*ти мені за це поплатишся*»:

- *Prends-moi! C'est que tu me paieras !* [8 femmes 2019, 25⁵⁶ min.]

- *Vous me le paierez !* [8 femmes 2019, 39¹⁷ min.]

- *Tu vas me payer !* [8 femmes 2019, 40⁵⁵ min.]

Це висловлювання не має такого значущого ефекту на адресата і не сприймається – саме як загроза для життя. Реакція – невербальна, здебільшого це міміка обличчя, яка передає байдужість, і невіру в слова, хоча і мовець висловлюється дуже експресивно. Цей ефект відбувається, тому що

це сказала людина, яку адресат знає, вірить, що вона неспроможна на таку дію.

Також розглянемо приклад, коли відбуваються погрозливі дії в побутовій атмосфері з мадам та її домогосподаркою. Можемо побачити, що мадам давить своїм авторитетом на домогосподарку, і та не може нічого відповісти, та виражає емоції страху та безнадійності.

- *Quand la police viendra je ne vous épargnerai pas, madame Chanel !*
[8 femmes 2019, 1.02²⁵ min.]

Однак існує інша реакція на мовний акт погрози – початок словесного обміну погрозами, а іноді – лайка. Саме в цей момент зникають розшаровування соціального статусу положення між мовцем та адресатом.

Наприклад, між мадам та її хатньою робітницею:

- *Au premier interrogatoire je suis obligée de dire que vous, fille, sortez très souvent le soir et que tout le monde le sait !*

- *Au premier interrogatoire je suis obligée de dire que vous, madame, sortez très souvent le soir et que tout le monde l'ignore !* [8 femmes 2019, 29⁵⁷ min.]

Можна побачити невербальну реакцію у мадам, що вона напружилася і забарилася, але продовжилася словесна сутичка:

- *Il y a les lois contre la calomnie !*

- *Il y a les lois aussi pour hériter !*

- *Ça signifie quoi ?*

- *Vous savez très bien !* [8 femmes 2019, 30¹⁵ min.]

Якщо розгортається лайка, то включаються в розмову двоє – мовець та адресат. І вже вони починають зачіпати особові відносини один до одного, відбувається дуже експресивна і напружена сварка.

Розглядаючи цей приклад, сварка між зятями після спільного обіду, якому передували обвинувачення та міжрасові образи, один китаєць, а другий єврей:

- *Je fais le serment dans la tombe de ma grand-mère. Toi, défends la gueule !*

- *Allez, mon falafel!*

- *Tu sens la douleur!* [Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu? 2019, 13⁰³ min.]

Сварка між батьком та сином, яка супроводжується образою, батько забирає та зламує гітару сина :

- *Qu'est-ce que tu fais? Arrête-toi ! Arrête putain !*

- *J'aurais put te la casser sur la tête! Ça s'est confisquée !*

- *T'es content? C'est bien! Bravo!* [LOL 2019, 55²⁷ min.]

Лайка спровокована між батьком доньки та батьком її нареченого, ця реакція показує, що мовець та адресат на одному рівні і ніхто нікого не боїться, тому що адресат може відповісти тим самим:

- *Ah, attention, laisse ton ton! Sinon...*

- *Sinon quoi, ah?* [Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu? 2019, 1.^{16.58} min.]

Існує навіть реакція байдужості на погрозу, і відповідь аби мовець, який виражає погрозу, заспокоївся та припинив кричати.

- *Donne-moi cette clef je veux entrer! Donne-moi cette clef ou je forcerai cette porte!*

- *Prennez vous-même cette clef sur cette piano* [8 femmes 2019, 33¹⁷ min.].

Однак мовець може використовувати різні важелі та навіть інформувати, що інший буде виконувати штрафні санкції, це для того, щоб залякати та досягти своєї цілі. Інколи це не спрацьовує і адресат стоїть на своєму.

- *Si tu continues à mentir comme ça je vais être obligé de le déranger. Je te dis que quand il écoute la musique il déteste quand il interrompt !*

- *Je dis la verité comme toujours*

- *J'espère pour toi parce qu'il est très doué de sentir les arnaques!* [Léon 2019, 12¹² min.]

Але все ж таки не вийшло виконати ціль, навіть використавши інші засоби. Тому мовець перепитує і посилює свою погрозу, все за допомогою вибору та для натиску на адресата, але ціль не досягнута:

- *Alors, tu changes la musique ou de la sienne ?*

- *C'est la verité toujours !* [Léon 2019, 13¹⁵ min.]

Мовний акт погрози може супроводжуватися іншими мовними актами, але також він може спровокувати до використання мовного акту образи, яка і підводить до використання погрози.

- *Termine! Mon tour maintenant!*
- *Du change la chaîne tu sais très bien du sévère!*
- *C'est toujours mon tour!*
- *Mieux bouger son cul que regarder les dessins animés.*
- *C'est pas moi qui a un gros cul dans cette maison.*
- *Tu risques très ta vie ! [Léon 2019, 17¹⁷ min.]*

Таким чином, мовний акт погрози, який має різне експресивне забарвлення, викликає реакцію адресата на погрози мовця. Реакція може бути представлена двома шляхами: невербальним способом (мімікою, жестами, пантомімікою) та вербальним.

В побутовому дискурсі вираження мовного акту погрози має різну реакцію адресата. Іноді адресат не бере його до уваги та реагує з байдужістю.

Також погроза провокує відповідну погрозу мовцю від адресата, і тоді вектор менасиву змінює об'єкта погрози, при цьому навіть нейтралізується соціальний статус, мовець та адресат стають рівноправними. В різних випадках погроза підбиває до використання особистісних образ, які і розгортають характер погрози в більш агресивну форму.

Отже, розглядаючи мовні акти погрози та попередження, можна сказати, що вони можуть бути вираженими імпліцитними (непрямими) та експліцитними (прямими) способами. Але, якщо мовний акт попередження переважно експліцитний, то мовний акт погрози – імпліцитний, використовує поєднання з іншими мовними актами для передачі своєї інтенції. Також погроза може бути представлена в двох формах дистантній – передача через третю особу, та контактній – направленої безпосередньо на адресата.

Для мовного акту погрози не характерне використання перформативного дієслова, а для попередження – навпаки. Для вираження погрози використовують ряд дієслів здебільшого з негативним значенням та у

вulgарному стилі. Мовний акт попередження частіше виражається за допомогою перформативного дієслова або специфічного звороту.

Щодо мовних характеристик акту погрози, то вона найчастіше знаходиться в складі складнопідрядного та складносурядного речення. Прагматичне забарвлення погрози в складнопідрядному реченні характеризується її місцем в реченні: в головній частині – тиск волі мовця виражено більш прямо; в підрядній – агресія виражена більш м'яко. В складносурядних переважно використовується розділовий сполучник. Характерна особливість в висловлюванні погрози полягає у виборі особового займенника. Для погрози використовується перша особа однини, аби підкреслити, що погроза направлена від однієї персони. Тісно з вибором особи зв'язаний вибір категорії часу дієслів. В мовному акті погрози домінує використання теперішнього часу, який означає майбутню дію. Минулий час використовується для констатації вірогідності повторення дії в майбутньому.

Мовний акт погрози викликає різну реакцію адресата, виражену як невербальним способом, так і вербальним. Висловлювання погрози в побуті є поширеним, іноді адресат реагує на погрозу з байдужістю в силу того, що адресат знає, що мовець, ніколи не виконає обіцяне. В інших ситуаціях погроза мовця провокує погрозу адресата, при цьому вони стають рівноправними учасниками мовлення.

ВИСНОВКИ

Мовний акт – мінімальна одиниця мовлення, яка розглядається та вивчається в теорії мовних актів. Дослідження базується на визначенні Н. Д. Арутюнової про те, що мовний акт – це цілеспрямована мовленнєва дія, одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в рамках прагматичної ситуації. Дана робота зосереджена на визначенні мовних актів погрози та попередження, які відносяться до ілокутивного акту комісиву. Мовний акт погрози містить в собі особливості різних типів ілокутивних актів, наприклад, обіцянки, наказу, попередження, питання, твердження (констатації), оголошення (декларації). Найчастіше мовний акт погрози поєднується з мовним актом попередження, який нейтралізує погрозливе висловлювання. Таке поєднання і зумовило дослідження в роботі обох актів.

При розгляді визначення терміну «дискурсу», який є неоднозначним, дослідження ґрунтується на розумінні дискурсу як родовому понятті, яке об'єднує всі види використання мови, та поєднує в собі два компоненти: динамічний процес мовленнєвої діяльності, вписаний в контекст, і її результат (тобто текст). Щодо класифікації типів дискурсу, дослідження бере за основу класифікацію В. І. Карасика з двома основними видами: інституційним та персональним. Інституційний є офіційним типом спілкування за певними правилами та параметрами. А персональний є неофіційним типом, в якому мовець обирає сам, за якими правилами йому висловлюватися. Саме до цієї групи належить побутовий дискурс – процес мовлення, між дуже знайомими людьми з використанням різних реєстрів і стилів мовлення.

Аналіз способів вираження мовних актів погрози та попередження з точки зору їх лексико-морфологічних особливостей показав наступне:

1. Мовні акти погрози та попередження можуть бути представлені двома формами вираження: імпліцитною (непрямою) та експліцитною

(прямою). Експліцитна форма переважно характерна для мовного акту попередження, а імпліцитна – для акту погрози, коли він поєднується з іншими актами, для вираження своєї інтенції.

2. Існує дві форми передачі мовного акту погрози: контактна – пряма погроза, що надходить безпосередньо від мовця, та дистантна – коли погроза транслюється за допомогою інших слухачів.

3. В основі будь-якого мовного акту є дієслово, зокрема перформативне. Розглядаючи мовний акт погрози, бачимо, що для нього не характерне використання перформативного дієслова, замість нього використовується лексико-семантичний ряд дієслів здебільшого з негативним значенням, які належать до зниженого регістру. Мовний акт попередження виражається за допомогою перформативного дієслова.

4. Розглядаючи лексико-синтаксичні особливості способів вираження мовних актів погрози та попередження, бачимо, що

1) Погроза найчастіше знаходиться в складних реченнях. Прагматичне забарвлення вираження погрози залежить від її позиції в реченні. Так в складнопідрядному реченні, якщо вона розташована в головній частині, тиск волі мовця направлений більш прямо; якщо в підрядній – то агресія пом'якшується. В складносурядних реченнях з вираженням погрози характерне використання розділового сполучника.

2) При виборі особового займенника для вираження погрози використовується перша особа однини, яка підкреслює, що погроза направлена від однієї персони.

3) З вибором займенника тісно пов'язаний вибір категорії часу дієслів. Характерним часом висловлювання погрози є теперішній, який означає майбутню дію. Вживання минулого часу сигналізує про можливість повторення дії в майбутньому.

5. Прагматичне забарвлення мовного акту погрози може викликати різну реакцію адресата. Способи її вираження можуть бути як невербальними, так і вербальними. Якщо адресат знає, що мовець, ніколи не виконає обіцяне, він

реагує на погрозу з байдужістю. В інших ситуаціях погроза мовця провокує відповідь-погрозу адресата, при цьому зміщується соціальний статус і стає рівноправним, однаковим. Що, у свою чергу, може привести до використання особистісних образ і агресивної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллен Дж. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 322–362.
2. Андронкина Н. М. Понятие «дискурс» в междисциплинарных исследованиях и его содержание в методике преподавания иностранных языков. *Текст. Мир науки, культуры, образования*. 2008. Т. 10, №3. С.87–91.
3. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. М. : СЭ, 1990. С. 136–137.
4. Арутюнова Н. Д. Речевой акт. *Языкознание: Большой энциклопедический словарь*. М. : Прогресс, 1998. С. 412–413.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика. 3-е изд. М. : Эдиториал УРСС, 2009. 448 с.
6. Богданов В.В. Иллокутивная функция высказывания и перформативный глагол. *Содержательные аспекты предложения и текста: Сборник науч. статей*. Калинин : КГУ, 1983. С. 27–38.
7. Богданов В. В. Классификация речевых актов. *Личностные аспекты языкового общения*. Калинин : Изд-во Калининского гос. университета, 1989. С. 25–37.
8. Вежбицкая А. Речевые акты. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 251–275.
9. Вендлер З. Иллокутивное самоубийство. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Радуга, 1985. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. 238 с.
10. Вундерлих Д. Исследования по теории речевых актов. М. : Прогресс, 1976. 416 с.
11. Дискурс. Три подхода к определению дискурса. URL: <http://yazykoznanie.ru/content/view/60/249/>. (дата звернения: 02.08.2018).
12. Дейк Т. А. ван. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации / пер. с англ. М. : Либроком, 2013. 344 с.

13. Дейк Т. А. ван. К определению дискурса. Л. : Сэйджапбликэйшнс, 1998. 384 с.
14. Демьянков В. З. Доминирующие лингвистические теории в конце XX века. *Язык и наука конца 20 века*. М. : Прогресс, 1995. С. 239–320.
15. Демьянков В. З. «Теория речевых актов» в контексте современной лингвистической литературы (обзор направлений). *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 223–235.
16. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. М. : Просвещение, 1980. 226 с.
17. Гримм Я. Deutsches Wörterbuch. *Словарь немецкого языка*. 1860. Band 2. D – Biermörder. 516 с.
18. Звегинцев В. А. О цельнооформленности единиц текста. *Известия АН СССР. Сер. литературы и языка*. М. : Прогресс, 1980. Т. 39, № 1. С. 13–21.
19. Касавин И. Т. Дискурс-анализ как междисциплинарный метод гуманитарных наук. *Эпистемология и философия науки*. 2006. Т.Х., №4. С. 5–17.
20. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр.* Волгоград : Перемена, 2000а. С. 5–20.
21. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса. *Этнокультурная специфика речевой деятельности: сб. обзоров*. М. : ИНИОН РАН, 2006,. С. 37–64.
22. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
23. Кашкин В. Б. Сопоставительные исследования дискурса. URL: <http://kachkine.narod.ru/Articles2006/KashkinVB2005ContrDiscTambov.hm>. (дата звернення: 24.10.2018).
24. Кибрик А. О понятии «дискурс». URL: <https://postnauka.ru/faq/10456>. (дата звернення: 17.05.2018).

25. Кожемякин Е. А. Институционные дискурсы: программа сравнительных исследований. *Человек. Сообщество. Управление*. 2007. №2. С. 96–106.
26. Кобозева И. М. «Теория речевых актов» как один из вариантов теории речевой деятельности. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 7–21.
27. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
28. Моррис Ч. Знаки, язык и поведение. *Семиотика: Антология*. М. : Прогресс, 1946. С. 129–143.
29. Остин Дж. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 22–130.
30. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. К. : ВЦ "Київський університет", 1999. 308 с.
31. Почепцов Г. Г. Предложение. *Теоретическая грамматика современного английского языка*. М. : Прогресс, 1981. С. 161–281.
32. Серль Дж., Вандервекен Д. Основные понятия исчисления речевых актов. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 18: Логический анализ естественного языка. С. 242–265.
33. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986а. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 170–194.
34. Серль Дж. Р. Косвенные речевые акты. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986б. Вып. 17. С. 195–283.
35. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт? *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986в. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 151–169.
36. Сиротинина О. Б. Современная разговорная речь и ее особенности. М. : Прогресс, 1974. 258 с.
37. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. М.: Прогресс, 1998. 280 с.

38. Стросон Ф. П. Намерение и конвенции в речевых актах. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 131–150.
39. Франк И. М. Семь грехов прагматики: тезисы о теории речевых актов, анализе речевого общения, лингвистике и риторике. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 363–373.
40. Фуко М. Порядок дискурса. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. М. : Касталь, 1996. 448 с.
41. Харрис З. Дискурс-анализ. *Журнал Язык*. М. : Прогресс, 1952. V. 28. С. 1–30.
42. Чернявская В. Е. Дискурс. *Стилистический энциклопедический словарь русского языка* / под ред. М. Н. Кожинной. М. : Флинта Наука, 2003. С. 53–55.
43. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада. К. : Нац. акад. наук України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. 288 с.
44. Agota K. *Le Grand Cahier*. Paris : Éditions du Seuil, 1986. 55 p.
45. Arnothy Ch. *L'ami de la famille*. Paris : B — Grasset, 1984. 152 p.
46. Azuelos L. *LOL (Laughing Out Loud)*. URL: http://filmatika.ru/french_movies/lol-pzhunimagu/. (дата звернення: 31.08.2019).
47. Besson L., Krawczyk G. *Taxi 2*. URL: http://filmatika.ru/french_movies/taksi-2/. (дата звернення: 28.08.2019).
48. Besson L., Pirès G. *Taxi 1*. URL: http://filmatika.ru/french_movies/taksi/. (дата звернення: 27.08.2019).
49. Boileau-Narcejac. *La Mort a dit : peut- être*. Paris : Éditions Denoël, 1967. 223 p.
50. Besson L. *Léon*. URL: <https://v-s.mobi/%D0%BB%D0%B5%D0%BE%D0%BD-2:12:50>. (дата звернення: 26.08.2019).

51. Brussolo S. Armés et Dangereux. Paris : Libraire des Champs-Elysees, 1993. 221 p.
52. Dijk Teun Van. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage, 1998. P. 390.
53. Chandernagor F. L'enfant aux loups. Paris : Éditions de Fallois, 1990. 728 p.
54. Chauveron Ph. de. Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu? URL: http://filmatika.ru/french_movies/bezumnaya-svadba/. (дата звернення: 01.09.2019).
55. Chraïbi D. L'inspecteur Ali à Trinity College. Paris : Éditions Denoël, 1996. 143 p.
56. Cossery A. Les Hommes oubliés de Dieu. Paris : Edition Joëlle Losfeld, 1994. 121 p.
57. Druon M. Les grandes familles. Paris : Calmann-Levy, 1948. 384 p.
58. Duras M. Hiroshima mon amour. Paris : Éditions Gallimard, 1960. 86 p.
59. Exbrayat. Aimez-vous la pizza? Paris : Libraire des Champs-Elysees, 1991. 254 p.
60. Kherici R. Jour J. URL: http://filmatika.ru/french_movies/zhenix-na-dvoix/. (дата звернення: 30.08.2019).
61. Leblanc M. Arsène Lupin, gentlement-cambrioleur. M : Ed. Radouga, 1989. 610 p.
62. Levy M. Le Premier jour. Paris : Édition Robert Laffont, S.A., 2009. 386 p.
63. Ozon F. 8 femmes. URL: http://filmatika.ru/french_movies/8-zhenshin/.(дата звернення: 25.08.2019).
64. Rolland R. L'adolescent. Paris : Livre de poche, 1996. Tome III. 344 p.
65. Simenon G. La jument perdue. Paris : Presse de la Cité, 1988. 190 p.
66. Simenon G. Les Suicidés. Paris : Gallimard-Folio, 2004. 252 p.
67. Steeman S. A. Six hommes morts. Paris : Libraire des Champs-Elysees, 1983. 156 p.
68. Sue E. Les Mystères De Paris. Paris : Hallier, 1978. Tome I. 115 p.
69. Troyat H. Le carnet vert. Moscou : Éditions du Progres, 1974. 240p.

70. Weiner A., Weiner G. Les rendez-vous du Minotaure. Moscou : Éditions « Radouga », 1990. 440 p.
71. Werber B. Les Thanatonautes. Paris : Livre de poche, 1996. 502 p.
72. Zola E. La Faute de l'Abbe Mouret. Paris : Le livre de poche, 1985. Vol 5. 510 p.
73. Zola E. La Terre. Paris : Le livre de poche, 2006. 512p.

RÉSUMÉ

Le sujet de notre recherche est les caractéristiques linguistiques et pragmatiques des actes de langage de menace et d'avertissement dans le discours quotidien français.

L'objet d'étude est les actes communicatifs de menace et d'avertissement qui sont réalisés dans le discours quotidien français.

L'objectif est d'étudier les caractéristiques linguistiques et pragmatiques de l'expression d'actes de langage de menace et d'avertissement dans le discours quotidien français.

Les actes de langage sont caractérisés comme action linguistique réalisée par les règles et principes de comportement linguistique adoptés dans la société et considérée dans le contexte d'une situation pragmatique. Ils prévoient 3 actes : locatif, illocutoire, perlocutoire. Les actes de langage de menace et d'avertissement sont compris comme actes illocutoires se rapportant au groupe des commissifs.

Le discours comme le terme est ambigu et unit toutes sortes d'utilisation du langage et combine deux composantes: un processus dynamique d'activité verbale intégré dans le contexte, et son résultat (le texte). L'étude est concentrée sur le discours quotidien. C'est un processus de parole, entre des personnes ayant des rapports très familiers et utilisant de différents registres et styles de discours.

L'analyse des caractéristiques linguistiques et pragmatiques montre que la menace et l'avertissement peuvent avoir deux formes d'expression - explicite et implicite, aussi deux formes de transmission: contacte et à distante. Les actes de langage de menace et d'avertissement sont caractérisés par l'utilisation d'un verbe performatif, mais en plus ils peuvent se combiner également avec d'autres actes de langage pour atteindre un objectif de communication. L'étude au niveau lexicosémantique a montré que la menace se retrouve souvent dans des phrases complexes, la signification pragmatique dépend de sa position dans les propositions. Quant au choix du pronom personnel, on voit que la forme dominante est la première personne du singulier; l'analyse des formes verbales a prouvé la dominance du présent employé pour exprimer une action future.

La signification pragmatique de la menace peut provoquer de différentes réactions de l'auditeur: verbales et non verbales, indifférentes ou agressives.

***Mots-clés:** les actes de langage de menace et d'avertissement, le discours quotidien, explicite et implicite, contact et à distance, un verbe performatif, un objectif de communication, la signification pragmatique.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Павлішина Поліна Олегівна, студентка 2 курсу,
форми навчання денного, факультету іноземної філології,
спеціальність філологія, адреса _____ електронної
пошти pavlishunapolina@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
« Лінгво-прагматичні особливості мовленнєвих акті погрози та
попередження у французькому побутовому дикурсі »

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень,
що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної
доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-
системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____